

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
12. maj 2020.

Datum prihvatanja rada:
10. jul 2020.

Prof. dr

**Slobodan
Stanišić**

Advokat i vanredni profesor
Fakulteta pravnih nauka
Panevropskog univerziteta
"Apeiron" Banja Luka
advokat@blic.net;
profesor.stanisic@gmail.com

O građanskopravnim i privrednim ugovorima

Rezime: U referatu se izlažu pojam i osobine građanskih i privrednih ugovora, kao i nužnost njihovog razlikovanja sa aspekta primjene materijanog i procesnog prava. Analiziraju se i upoređuju pojedina rješenja u pogledu regulisanja obligacionih ugovora u svjetlu dvije suprotstavljene teorijske postavke – monističke, koja smatra da ne treba razdvajati građanske i privredne ugovore i dualističke, koja nalazi da su ugovori u privredi potpuno odvojeni od građanskopravnih ugovora zbog čega ih treba odvojeno regulisati u posebnom trgovačkom zakoniku koji bi, osim statusnog i statičkog, sadržavao i dinamički dio koji se tiče ugovora u privredi. Osvrnuli smo se na kriterijume za određivanje pojmova ugovora građanskog prava i ugovora o privredi, te istakli osobine koje ih razlikuju.

Posebna pažnja je poklonjena pojmu ugovora o prometu robe i usluga koji su se u Opštim uzansama za promet robe nazivali "poslovi prometa robom, a to su pored kupovine i prodaje robe, zamene robe, i poslovi posredništva, zastupništva, komisiona, prevoza, špedicije, uskladištenja i osiguranja."

Ključne riječi: građansko pravni ugovori, privredni ugovori, ugovori robnog prometa.

TEORIJSKA SHVATANJA I UPOREDNOPRAVNA RJEŠENJA U POGLEDU REGULISANJA OBLIGACIONIH UGOVORA

Poznate evropske kodifikacije građanskog prava imaju različit pristup u regulisanju obligacionih ugovora. Naime, pojedini građanski kodeksi, posebno Švajcarski zakonik o obligacijama (*Droit des Obligations*)¹ kao sastavni dio Švajcarskog građanskog zakonika, Italijanski građanski zakonik (*Codice civile*)², Holandski građanski zakonik,³ pa i naš Zakon o obli-

¹ Švajcarski zakonik o obligacijama (*Droit des Obligations*, *Obligationen gesetz*) je stupio na snagu 01.06. 1883 godine, ali je revidiran 1911 godine. Ovako izmjenjen je stupio na snagu zajedno sa Švajcarskim građanskim zakonikom 01.01.1912 godine. Mijenjan je i noveliran 1936, 1942, 1949, 1962, 1970, 1972 i 1992 godine.

² *Codice Civile (Gazzetta Ufficiale no.79 del 4.4.1942)*

³ Holandski građanski zakonik je donesen 1970 godine, a mijenjan je i dopunjavao 1976, 1991, 1997 i 2003 godine

gacionim odnosima⁴, polazeći od shvatanja o jedinstvu građanskog prava, obligacione ugovore regulišu na jedinstven način putem opštih normi koje važe za sve obligacione ugovore smatrajući da se ugovori u privredi suštinski ne razlikuju od građanskopravnih ugovora, dok drugi građanski kodeksi, posebno francuski *Code Civil*⁵, Njemački građanski zakonik⁶, pa i Opšti austrijski građanski zakonik⁷, oslanjajući se na shvatanje o odvojenosti privrednog od građanskog prava, smatraju da su privredni ugovori potpuno odvojeni od građanskopravnih ugovora i da im iz navedenog razloga nije mjesto u civilnoj kodifikaciji, tako da ih treba legislativno urediti u posebnom zakonu, tj. trgovačkom kodeksu.

Teorija jedinstva ili monistička teorija

Polazeći od shvatanja da se ugovori u privredi u suštini i ne razlikuju od građanskopravnih ugovora, zagovornici teorije jedinstva, zaključuju da su ugovori u privredi samo pojedini oblici građanskopravnih ugovora “derivirani iz datog osnovnog tipa nekog klasičnog građanskopravnog ugovora.”⁸ Na primjer, ako se radi o *ugovoru o kreditu* kao ugovoru u privredi, onda bi njegov osnovni građanskopravni oblik bio *ugovor o zajmu*. Dakle, ugovor o kreditu, kao ugovor u privredi je “derivat zajma kao osnovnog tipa građanskopravnog ugovora.”⁹

Razlike između ugovora u privredi i građanskopravnih ugovora su samo u nekim pojedinostima, kao što su ugovornici kao subjekti ugovornog odnosa, djelatnost koju ugovorne strane obavljaju i cilj koji vršenjem takve djelatnosti žele da postignu. U slučaju ugovora u privredi, subjekti ugovornog odnosa su *privredni subjekti*, bili oni fizička ili pravna lica koji obavljaju jednu ili više registrovanih djelatnosti i zaključuju ugovore u okvirima registrovane privredne djelatnosti ili u vezi sa tim djelatnostima, ali u cilju ostvarenja profita odnosno zarade, dok u slučaju građanskopravnog ugovora subjekti toga pravnog posla su *fizička lica ili je čak jedna strana pravno lice, a druga fizičko lice*, od kojih niti jedna ili makar jedna ugovorna strana ne vrši bilo kakvu privrednu djelatnost, pri čemu pretežan cilj zaključivanja ugovora nije ostvarenje profita, već zadovoljavanje ličnih, kulturnih, obrazovnih, socijalnih, humanitarnih ili drugih sličnih potreba.

Teorija jedinstva građanskopravnih i privrednih ugovora je u cjelini prihvaćena i sprovedena u Švajcarskom zakoniku o obligacijama (ŠVZO) kao dijelu Švajcarskog građanskog zakonika (ZGB). Švajcarski zakonik o obligacijama sadrži i dio odredaba o statusu

⁴ „Odredbe ovog zakona koje se odnose na ugovore primenjuju se na sve vrste ugovora, posim ako za ugovore u privredi nije izričito drukčije određeno.“ (čl.25 st.1 Zakona o obligacionim odnosima - *Službeni list SFRJ* br.29/78, 39/85, 45/89 i 57/89; *Službeni glasnik Republike Srpske* br.17/93, 3/96, 39/03 i 74/04; *Službeni list Republike BiH* br. 2/92,13/93,13/94 i *Službene novine Federacije BiH* 29/03 – u daljem tekstu ZOO

⁵ Francuski građanski zakonik (*Code Civil des Français*, *Code Napoleon*, *Code Civil*) usvojen 08.08.1804 godine, a mijenjan je i dopunjavao 1904 i 1945 godine

⁶ *Bürgerliches Gesetzbuch - BGB* usvojen 14.07.1896 godine, a stupio na snagu 01.01.1900 godine

⁷ *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB, OGZ* je stupio na snagu 01.06.1811, a noveliran je 1914, 1915 i 1916 godine

⁸ J.Salma (2010) “Građanskopravni i trgovinski ugovori“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, XLIV- 2 (2010), 38

⁹ *Ibidem*

privrednih društava¹⁰, a u tzv. dinamičnom dijelu - o pojedinim obligacionim ugovorima¹¹, "...pored datog osnovnog tipa građanskopravnog ugovora reguliše i njegov privredni oblik, sa njegovim posebnostima i to ili putem posebnog imenovanja ili putem diferencijalnih pravila u korist trgovinskih ugovora."¹²

Teorija jedinstva je potpuno prihvaćena i dosljedno sprovedena u holandskom Građanskom zakoniku koji pored dijelova koji se odnose na opšti dio, lično i porodično pravo, obligaciono pravo, stvarno pravo, nasljedno pravo, sadrži i posebnu knjigu o privrednim društvima (statusni dio), knjigu o međunarodnom privatnom pravu (kolizione norme). U posebnoj knjizi o obligacionom pravu uređeni su ugovori građanskog prava kao osnovni tip, ali i pojedini ugovori privrednog prava sa svojim osobenostima i odstupanjima od osnovnog građanskopravnog tipa ili po zasebnim nominacijama.¹³

Shvatanje o jedinstvu građanskopravnih i privrednih ugovora je prihvaćeno u Nacrtu Zakona o obligacijama i ugovorima, a u pretežnom dijelu i u važećem Zakonu o obligacionim odnosima.¹⁴

Inače, u našem obligacionom pravu je prihvaćena teorija relativnog jedinstva regulisanja obligacionih ugovornih odnosa s obzirom na to da su svi "regulisani građanskopravni i trgovinski ugovori uređeni sa zajedničkim i diferencijalnim osobinama"¹⁵, u korpusu jednog zakona, u Zakonu o obligacionim odnosima, u delu o pojedinim ugovorima¹⁶, uz zajednička obeležja u opštem delu ugovornog prava.¹⁷

Monističku teoriju su u našem pravu zastupali: Mihajlo Konstantinović¹⁸, Borislav

¹⁰ Vidi Treći dio ŠVZO – Trgovinska društva i njihova udruženja (čl.552-926 ŠVZO)

¹¹ Vidi II dio ŠVZO – Pojedini obligacioni ugovori (čl.184-551 ŠVZO)

¹² J.Salma, 45-46

¹³ Vidi knjige 7 i 7A holandskog Građanskog zakonika donesenog 1970, sa izmjenama i dopunama od 1976, 1991, 1997 i 2003 godine

¹⁴ S.Perović (1980), *Obligaciono pravo*, Privredna štampa, Beograd, 50-53 ; S.Perović (1996), "Skica za jedan portret", predgovor za knjigu *Obligacije i ugovori – Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, NIU Službeni list, Beograd, 11-12

¹⁵ Vidi čl.25 st.2 ZOO

¹⁶ Vidi čl.454-1098 ZOO

¹⁷ Vidi čl.26-153 ZOO – citirano prema J.Salma, 50

¹⁸ Shvatanje o jedinstvenom regulisanju ugovornih pravnih odnosa koji nastaju u oblasti prometa dobara i usluga, bez obzira na različiti status subjekata toga prometa, profesor Mihajlo Konstantinović je potpuno implementirao u svom kapitalnom djelu *Obligacije i ugovori - Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima* koje je podijelio u dvije knjige . U Knjizi prvoj pod nazivom *Obligacije*, formulisana su opšta pravila o nastanku, djestvu i prestanku obaveza, o vrstama i pravila o promjeni subjekata u obligaciji (promjena povjeroca ili dužnika), dok Knjiga druga, pod nazivom *Ugovori*, sadrži pravila o pojedinim ugovorima, pri čemu se odmah uočava da, na jednom mjestu, sadrži, kako klasične *građanskopravne ugovore* (prodaja, razmjena, zajam, dar, zakup, posuda (naruč), ugovor o djelu, ostava, zaloga, doživotno izdržavanje, doživotnarenta, opklada i igra (kocka) i dr.), tako i tipične ugovore u privredi, kao što su komisio, agencija, posredovanje, otpremanje, skladištenje, prevoz, izdavački ugovor, osiguranje, privredno udruženje, saradnjau poljoprivredi i drugi. Pravila saržana u Skici sadrže pravila koja,

Blagojević¹⁹, Nikola Balog²⁰, prof.dr Jožef Salma²¹ i drugi.

Princip jedinstvenog regulisanja ugovornih odnosa uz uvažavanje specifičnosti ugovora u privredi se zagovara i u Prednacrtu Građanskog zakonika Srbije.²² Pojedini građansko-pravni ugovori i ugovori u privredi uređeni su na jednom mjestu (čl.662-1693 Prednacrtu).

Teorija dvojstva ili dualistička teorija

Teorija dvojstva se oslanja na tezu da su ugovori u privredi potpuno odvojeni od građanskopravnih ugovora zbog čega ih treba odvojeno regulisati u posebnim privrednim propisima ili bolje rečeno, u posebnom trgovačkom zakoniku koji bi, osim statusnog i statičkog, sadržavao i dinamički dio koji se tiče ugovora u privredi. Odvojenost ugovora u privredi i građanskopravnih ugovora naročito dolazi do izražaja u pogledu cilja zbog kojega se jedni ili drugi zaključuju. Cilj zaključivanja ugovora u privredi, kao što je već navedeno, jeste ostvarenje koristi odnosno profita, dok je cilj zaključivanja građanskopravnih ugovora zadovoljavanje potreba građana kao pojedinaca. Ugovorne strane u građanskopravnim ugovorima su pretežno fizička lica, dok su ugovorne strane kod ugovora u privredi, pretežno pravna lica. Dok fizička lica koja su poslovno sposobna mogu zaključivati ugovore samostalno i na osnovu sopstvene volje, saugovarači u ugovoru u privredi, koje su po pravilu, pravna lica, ugovore ne zaključuju samostalno jer nemaju poslovnu sposobnost, već to čine putem ovlaštenih zastupnika.

Shvatanje u dualitetu građanskog i privrednog prava, pa time i o potrebi odvojenog regulisanja građanskopravnih i privrednih ugovora zastupljeno je u francuskoj²³, njemačkoj²⁴, austrijskoj legislativi²⁵, kao i u nekim zakonodavnim rješenjima u Kraljevini Jugoslaviji.²⁶ Pod uticajem teorije o dualitetu građanskog i trgovačkog (privrednog) prava preuzete iz francuskog, njemačkog i austrijskog prava i zakonodavne prakse navedenih zemalja, u pravu Kraljevine Jugoslavije, posebnim Trgovačkim zakonikom je bilo uređeno samo statusno trgovačko pravo, dok privredni (trgovački) pravni poslovi nisu bili zasebno uređeni posebnom propisom, već su se na njih primjenjivale opšte odredbe o pojedinim ugovorima sadržane Građanskom zakoniku. Odvojeno regulisanje statusnih i dinamičkih pitanja privrednog prava (statusna pitanja preduzeća i pravni poslovi u privredi) zadržano je jugoslovenskom pravu sve do donoše-

načelno posmatrano, podjednako važe kako za odnose između fizičkih lica, tako i za odnose između pravnih lica, kao i za njihove međusobne odnose, uz uvažavanje i posebno uređivanje specifičnosti koje odnose na pojedine ugovore.

¹⁹ B.Blagojević (1952), *Građanskopravni obligacioni ugovori*, II izdanje, Univerzitet u Beogradu. Naučna knjiga, Beograd, 3-4,

²⁰ N.Balog (1952), *Poslovi privrednog prava*, Naučna knjiga, Beograd, 17

²¹ J.Salma (1988), *Obligaciono pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 124

²² "Odredbe ovog zakonika koje se odnose na ugovore primenjuju se na sve vrste ugovora, izuzev ako za privredne ugovore nije izričito drugačije određeno. (čl.166 st.1 Prenacrtu Građanskog zakonika)

²³ Vidi Code Commerce od 10.05.1908 i Code Civil iz 1804

²⁴ Vidi Trgovački zakon (Handelsgesetzbuch) iz 1897 i BGB iz 1986 (1900) u Njemačkoj paralelno postoji

²⁵ Pored ABGB iz 1801 godine, u Austriji se odvojeno regulišu privredni ugovori u okviru trgovačkog zakonika (Handelsgesetzbuch iz 1862 godine

²⁶ Vidi Srpski građanski zakonik iz 1844 godine i Trgovački zakonik iz 1860 godine

nja Zakona o obligacionim odnosima, s obzirom da je osnivanje, registracija, promjene oblika i prestanak privrednih subjekata bilo uređeno posebnim propisima (Zakon o udruženom radu, Zakon o preduzećima i dr.), dok su pravni poslovi prometa robom, dakle tipični ugovori u privredi bili uređeni Opštim uzansama za promet robom i nekim drugim posebnim propisima.

Dualističko shvatanje su u našoj pravnoj teoriji zastupali Ivica Jankovec,²⁷ Jovan Slavnić²⁸ i Zoran Rašović.²⁹ Naime, profesori Slavnić i Rašović su priznali monističko shvatanje u Zakonu o obligacionim odnosima, ali su ipak zastupali dualističko shvatanje, jer po njihovom mišljenju, osobenosti sugerisane Zakonom u potpunosti odvajaju privredne od ostalih obligacionih ugovora.³⁰

UGOVORI GRAĐANSKOG PRAVA

Pojam i terminološka razmatranja

Ugovori građanskog prava su ugovori neprofitnog karaktera, koje, u cilju zadovoljavanja potreba lične, kulturne, obrazovne, socijalne, humanitarne ili slične prirode, među sobom, zaključuju poslovno sposobna fizička lica ili pravna lica koja ne obavljaju nikakvu privrednu djelatnost, ugovori koje među sobom zaključuju poslovno sposobna fizička lica ili pravna lica koja inače obavljaju neku registrovanu privrednu djelatnost, ali izvan okvira te djelatnosti, kao i ugovori koje oni među sobom zaključuju, a koji nisu u vezi sa tim djelatnostima.

U literaturi se za ove ugovore koristi više sličnih naziva kao što su *ugovori građanskog prava*³¹, *građanskopravni ugovori*³², *građanskopravni obligacioni ugovori*³³ i slično. Koji god od ovih naziva koristimo, nećemo pogriješiti, s obzirom da su već dugo u širokoj upotrebi u obligacionom pravu.

Subjektivna i objektivna komponentna pojma ugovora građanskog prava

Kao što se može uočiti iz navedene definicije, ugovore građanskog prava bitno određuju *subjekti prava* koji kao ugovorne strane učestvuju u njihovom zaključenju (subjektivna komponenta), s jedne strane i *cilj* zbog kojeg se isti zaključuju (objektivna komponenta), s druge strane.

²⁷ I.Jankovec (1978), „Ugovori u privredi prema Zakona o obligacionim odnosima“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br.3-4/78, 412-413

²⁸ J.Slavnić (1979), *Ugovori u privredi*, Naučna knjiga, Beograd, 9-14

²⁹ Z.Rašović (1983), „Odstupanja od načela jedinstvenog regulisanja u ZOO“, *Naša zakonitost*, br.2/83.

³⁰ J.Salma (1988), 123, bilj.br.406

³¹ I.Babić (2018), *Leksikon obligacionog prava*, JP Službeni glasnik, Beograd, 201-odrednica “načelo jedinstvenog uređenja obligacionih odnosa, i str.460 – odrednica “ugovori u privredi”; Pravna enciklopedija 2, grupa autora, Savremena administracija, Beograd, str.1789, odrednica “ugovor”

³² J.Salma (2010) 48; M.Jakovljević (2019), “Ugovori u privredi i njihova forma”, *Pravo, teorija i praksa*, br.1-03/19, Novi Sad, 85-95; *Pravna enciklopedija* 2, grupa autora, Savremena administracija, Beograd, str.1789, odrednica “ugovor”; *Pravni leksikon* (2007), grupa autora, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1629, odrednica “trgovački ugovori”

³³ B.Blagojević, Predgovor prvom izdanju, III-IV

Subjektivna komponenta

Ugovorne strane u ugovorima građanskog prava mogu biti kako fizička, tako i pravna lica bez obzira da li su ili nisu registrovana za obavljanje jedne ili više privrednih djelatnosti u svrhu ostvarenja profita i to bilo na način da su obje strane u ugovoru samo fizička ili samo pravna lica ili pak da je jedna strana fizičko, a druga, pravno lice.

Navedena fizička i pravna lica kao subjekti prava predstavljaju subjektivnu komponentu pojma ugovora u privredi. Bez navedenih subjekata prava, bilo koji ugovor, pa time i ugovor građanskog prava ne može nastati, djestvovati, ni prestati. Fizička ili pravna lica kao subjekti ugovora građanskog prava, dakle, predstavljaju, jednu od ključnih komponenti pojma ugovora građanskog prava.

Objektivna komponenta

Objektivnu komponentu pojma ugovora građanskog prava predstavlja cilj koji se želi postići odnosno ostvariti njegovim zaključenjem. Cilj koji se želi postići odnosno ostvariti zaključenjem građanskopravnog ugovora jeste zadovoljenje određenih ličnih, kulturnih, obrazovnih, socijalnih, humanitarnih ili sličnih potreba pojedinaca ili društva u cjelini.

Za ocjenu da li se radi o *ugovoru građanskog prava* ili *ugovoru privrednog prava*, odlučujući je cilj koji ugovarači žele da postignu zaključenjem konkretnog ugovora. Zbog toga i ugovor koji se, u cilju zadovoljenje određenih ličnih, kulturnih, obrazovnih, socijalnih, humanitarnih ili sličnih potreba pojedinaca ili društva u cjelini, zaključi između subjekata koji obavljaju privrednu djelatnost, neće imati pravnu prirodu privrednog, već građanskopravnog ugovora.

Inače, da bi se bolje razumjela pravna priroda građanskopravnih ugovora, kao i da bi se ovi ugovori jasno razgraničili od privrednih ugovora, nužno je prethodno objasniti šta podrazumjeva sintagma "*privredna djelatnost*" koja je posebno istaknuta u tekstu zakonske odredbe kojom se definiše pojam "ugovora u privredi".³⁴

Pojam privredne djelatnosti, u pravnoj nauci ili nije uopšte određen ili je određen negativno. Prema nekim pravnim piscima, "*pod privrednim djelatnostima treba smatrati, u skladu s utvrđenom nomenklaturom, djelatnosti koje ne spadaju u tzv. društvene djelatnosti (obrazovanje, znanost, kultura, dječija zaštita, socijalna zaštita, djelatnost organa društveno političkih zajednica)*".³⁵

³⁴ "Ugovori u privredi su, u smislu ovog zakona, ugovori koje preduzeća i druga pravna lica koja obavljaju **privrednu delatnost**, kao i imaoi radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku **privrednu delatnost**, zaključuju među sobom u obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima." (čl.25 st.2 Zakona o obligacionim odnosima (*Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 17/93, 3/96., 39/03 i 74/04) – u daljem tekstu: ZOO.

³⁵ B. Vizner (1978), Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, Knjiga 1. čl.1-157, samostalno izdanje Zagreb, str.108

U skladu sa navedenom definicijom koja negativno određuje pojam privredne djelatnosti, te imajući u vidu definiciju ugovora u privredi i to posebno onu njenu objektivnu komponentu³⁶, možemo zaključiti da se građanskopravnim ugovorima, bez obzira na subjekte koji se u njima pojavljuju kao ugovorne strane, smatraju svi oni ugovori koji se ne zaključuju u obavljanju privrednih djelatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog redovnog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima u cilju sticanja zarade (profita), već u cilju zadovoljavanja određenih ličnih, kulturnih, obrazovnih, socijalnih, humanitarnih ili sličnih potreba pojedinaca ili društva u cjelini.

U literaturi se, kao primjer za razlikovanje građanskopravnog od privrednog ugovora, navodi slučaj kada vlasnik krojačke radnje zaključi sa trgovcem (robnom kućom) *ugovor o kupovini štofa i ostalog materijala potrebnog za izradu odijela*, kao i slučaj kada se između istih ugovornih strana zaključi *ugovor o kupovini konfekcijskog odijela*. Ističe se da, "...ugovor koji sklopi imalac krojačke radnje s robnom kućom je ugovor u privredi, ali njihov međusobni ugovor o kupnji konfekcijskog odijela nije ugovor u privredi. U prvom slučaju, kupnja štofa je vezana za obavljanje krojačke djelatnosti, a u drugom slučaju kupnja odijela je zadovoljavanje osobnih potreba, nezavisno od profesionalne djelatnosti imaoca krojačke radnje."³⁷

Krojačka djelatnost je privredna djelatnost koju krojač kao imalac radnje obavlja u vidu registrovanog zanimanja. Cilj navedene djelatnosti je lukrativne³⁸ prirode, dakle ostvarenje koristi odnosno profita, tako da ugovor o kupovini materijala (štofa) zaključen sa trgovcem u vezi sa obavljanjem djelatnosti koja čini predmet poslovanja krojača jeste - ugovor u privredi.

Međutim, kada krojač zaključi sa trgovcem ugovor o kupovini konfekcijskog odijela ili ugovor o kupovini materijala za izradu odijela koje namjerava sebi da sašije, takav ugovor, nije zaključen u vezi sa obavljanjem njegove registrovane privredne djelatnosti, niti mu je svrha ostvarenje koristi odnosno zarade, već zadovoljenje ličnih potreba krojača. Zbog toga takav ugovor ima sve karakteristike građanskopravnog ugovora.

Neka značajnija obilježja ugovora građanskog prava

Ugovori građanskog prava mogu biti teretni ili dobroćini, stim da se teretnost građanskopravnih ugovora pretpostavlja samo kod pojedinih imenovanih ugovora koji su uređeni dispozitivnom zakonskom normom (na pr. ugovor o prodaji, ugovor o razmjeni, ugovor o zakupu i slično). Kod drugih ugovora građanskog prava, posebno onih koji nisu imenovani i dispozitivnom zakonskom normom uređeni, davanje protivčinidbe za primljeno se mora posebno ugovoriti.

³⁶ Vidi čl.25 st.2 ZOO ; "Ugovor između dvaju preduzeća o udruživanju sredstava za kupnju stana određenom radniku nije ugovor u gospodarstvu.", Vrhovni sud Republike Hrvatske, II.Rev-15/91 od 27.03.1991 i II.Rev-62/91 od 12.09.1991 godine, Izbor odluka, 93/71- navedeno prema V.Gorenc (1998)., "Zakon o obveznim odnosima s komentarom", RRiF Plus, Zagreb, str.28

³⁷ B.Vizner, 108-109

³⁸ lat.*lucrum*-dobit, korist

Prema tome, za građanskopravne ugovore, u načelu, važi *princip oneroznosti* (teretnosti) i *princip uzajamnosti prestacija*, tj. da se za ono što daje jedna strana, očekuje vrijednosno približna protivčinidba druge strane (*“do ut des”*).³⁹

Međutim značaj iznesenog pravila je relativan, jer oneroznost, ipak, nije opšta osobina građanskopravnih ugovora i to iz razloga što postoje i dobročini (besteretni, besplatni) građanskopravni ugovori, kod kojih ugovorna strana za ono što je po osnovu ugovora primila nije u obavezi da bilo šta daje. Kod dobročinih građanskopravnih ugovora, dakle, ne postoji obaveza ugovorne strane koja je nešto po takvom ugovoru primila, da sa svoje strane učini kontraprestaciju drugoj ugovornoj strani, već samo pravo da od druge ugovorne strane zahtijeva da ova ispuni svoje ugovorno obećanje. Besteretne građanskopravne ugovore, prema tome, bitno obilježava *animus liberandi*⁴⁰ prema drugoj ugovornoj strani kojoj je dobročinstvo učinjeno. U tom smislu neki naši pravni pisci navode da u dobročinih ugovorima “...objektivnu kauzu protivprestacije zamenjuje kauza namere za oslobođenjem druge strane od bilo kakve ili pak neke srazmerne ili ekvivalentne prestacije.”⁴¹ Tipični primjeri takvih ugovora su: *ugovor o poklonu*, *ugovor o posluži*, *ugovor o beskatnom zajmu*, pa i *ugovor o ostavi* za kojeg se inače pretpostavlja da je dobročin, osim ako se suprotno ne ugovori. Prema tome, a suprotno ugovorima u privredi, za građanskopravne ugovore (osim za već pomenute pojedine imenovane zakonom uređene građanskopravne ugovore kod kojih se pretpostavlja oneroznost i uzajamnost), važi pravilo da se kontraprestacija mora posebno ugovoriti. Tako, na primjer, za građanskopravni ugovor o ostavi se pretpostavlja da je besplatan (dobročin).⁴² Tek ako se posebno ugovori obaveza ostavodavca da plati naknadu za čuvanje, takav ugovor će postati teretan. Kod ugovora o uskladištenju, kao privrednog ugovora deriviranog iz građanskopravnog ugovora o ostavi, oneroznost (teretnost) se podrazumjeva, jer je u samoj zakonskoj definiciji navedenog ugovora propisana obaveza ostavodavca da skadištaru plati određenu naknadu za prijem i čuvanje robe i za druge preduzete potrebne ili ugovorene mjere radi očuvanja robe u određenom stanju.⁴³

U domenu ugovorne odgovornosti, kod građanskopravnih ugovora, krivica se prosuđuje prema pravnom standardu *dobrog domaćina* (*bonus pater familias*), tako da će strana u ugovoru biti kriva ako u tuđim stvarima nije pokazala onu pažnju kakvu pokazuje u vlastitim stvarima odnosno stvarima od svog interesa (*venire contra factum proprium suam*), odnosno, ako nije pokazala pažnju koja se od njega, kao dobrog domaćina, u datoj situaciji, očekuje.⁴⁴

³⁹ lat. *do ut des* – mogu da ti dam neku stvar da bi ti meni dao neku drugu - Digesta 19. 5. 5, citirano prema: M.Viley (2001), *Rimsko pravo*, Beograd, Plato, 105-106

⁴⁰ lat.*animus* - volja, želja namjera, sklonost ; lat.*libero* – osloboditi, nekoga osloboditi obaveze; lat.*animus liberandi*-volja, želja, namjera da se druga strana u pravnom odnosu oslobodi kontraprestacije

⁴¹ J.Salma (2010), 48

⁴² Vidi čl.712 u vezi sa čl.720 ZOO

⁴³ Vidi čl.730 st.1 ZOO

⁴⁴ Tako i J.Salma (2010), 50; Vidi i čl.18 st.1 in fine

Za sve, pa time i za ugovore građanskog prava važi opše načelo savjesnosti i poštenja (*bona fides*),⁴⁵ kao i načelo dužnosti ispunjenja obaveza preuzetih ugovorom (*pacta sunt servanda*).⁴⁶

Kod prosuđivanja odgovornosti za povredu ugovorne obaveze, za ugovore građanskog prava, kao i za ugovore u privredi, važi *oboriva pretpostavka krivice* (*praesumptio iuris tantum*) nesavjesne ugovorne strane koja je kasnila (docnila) sa ispunjenjem ili koja je obavezu ispunila manljivo ili djelimično, a bila je dužna da je ispuni u cjelini, odjednom, dakle jednim aktom davanja, činjenja uzdržavanja ili trpljenja.

Kod građanskopravnih ugovora, kada dva ili više lica u nekoj djeljivoj obavezi duguju povjeriocu, njihova solidarnost se ne pretpostavlja, osim u slučaju ako je njihova solidarna odgovornost izričito ugovorena. Obaveza se dijeli među njima na jednake dijelove, ako nije određena drugačija podjela, tako da svaki dužnik odgovara za svoj dio obaveze.⁴⁷

Većinu građanskopravnih ugovora, s izuzetkom ugovora o zakupu, posebno obilježavaju i zakonom propisani *rokovi za zastarjelost potraživanja*. Opšti rok za zastarjelost potraživanja u našem obligacionom pravu iznosi 10 godina, osim ako zakonom nije određen neki drugi rok zastarjelosti.⁴⁸ Ovo pravilo se može primjeniti na većinu građanskopravnih ugovora. Poseban izuzetak predstavljaju: *ugovor o zakupu*, u čijem slučaju je propisano da "potraživanje zakupnine, bilo da je određeno da se plaća povremeno, bilo u jednom ukupnom iznosu, zastareva za tri godine"⁴⁹, ali i *ugovori o isporuci električne i toplotne energije, plina, vode, ugovori o dimničarskim uslugama i uslugama za održavanje čistoće*, u slučajevima kada je isporuka odnosno usluga izvršena za potrebe domaćinstva; *ugovori o poštanskim, telegrafskim i telefonskim uslugama, ugovori o upotrebi poštanskih pregradaka i drugi ugovori na osnovu kojih poštanska i telefonsko - telegrafska preduzeća imaju potraživanja prema svojim komitentima koja se naplaćuju u tromjesečnim ili kraćim rokovima*. Ovo zakonsko pravilo se, po našem mišljenju, može shodno primjeniti i na druge komunikacione usluge kao što su na primjer, *ugovori o pružanju usluge pristupa internetu i drugim komunikacionim servisima koji se izvršavaju putem interneta; ugovori o pretplati na povremene publikacije kao i ugovori na osnovu kojih radio-televizijske stanice imaju potraživanja za upotrebu radio i TV prijemnika*.⁵⁰

Izuzetak predstavlja i *ugovor o osiguranju* kod kojeg je zakonodavac predvidio posebne rokove zastarjelosti. Ugovori o osiguranju mogu biti i građansko-pravni i privredni u zavisnosti od ispunjenosti uslova u pogledu subjektivne i objektivne komponente naglašene u definiciji ugovora u privredi sadržanoj u čl.25 st.2 ZOO. Da bi navedeni ugovor bio građansko-pravni, potrebno je da nije zaključen između tzv.privrednih subjekata, dakle društva za osiguranje i nekog drugog pravnog lica koje obavlja privrednu djelatnost, odnosno imaoca radnje ili drugog pojedinca koji u vidu registrovanog zanimanja obavlja neku

⁴⁵ Vidi čl.12 ZOO

⁴⁶ Vidi čl.17 st.1 ZOO

⁴⁷ Vidi čl.412 st.2 u vezi sa čl.413 ZOO

⁴⁸ Vidi čl.371 ZOO

⁴⁹ Vidi čl.375 ZOO

⁵⁰ Vidi čl.378 st.1 ZOO

privrednu djelatnost, kao i da ugovor koji su oni zaključili između sebe nije zaključen "...u obavljanju djelatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja...", niti da su uopšte "u vezi sa tim djelatnostima."

Posebno se treba osvrnuti na institut *prekomjernog oštećenja* (*laesio enormis*) i njegov značaj za građanskopravne ugovore. Imajući u vidu da je prvenstveni cilj zaključivanja građanskopravnih ugovora zadovoljavanje ličnih, kulturnih, obrazovnih, socijalnih, humanitarnih potreba pojedinaca, fizičkih ili građanskopravnih lica, a ne sticanje profita odnosno zarade, neki naši pravni pisci, polazeći od zakonodavnih rješenja u civilnim kodeksima evropskih zemalja, navode se da se pravila o prekomjernom oštećenju, u većini evropskih civilnih kodeksa, dosljedno primjenjuju samo u građanskopravnim, ali ne i u privrednopravnim ugovornim odnosima.⁵¹ S obzirom na načelo jedinstvenog regulisanja obligacionih odnosa koje je prihvaćeno u našem obligacionom pravu, smatramo da se i pravila o prekomjernom oštećenju, kao i druga opšta pravila koja odražavaju spovođenje načela ekvivalencije, tj. pravila koja imaju za svrhu zaštitu imovinske jednakosti ugovornih strana u dvostrano obaveznim ugovorima (na primjer, odredbe o zelenaškim ugovorima, raskidu i izmjeni ugovora zbog promjenjenih okolnosti, prigovoru neizvršenja, odredbe o zaštiti od pravnih i materijalnih nedostataka itd.), primjenjuju kako na građanskopravne, tako i na ugovore u privredi.

Forma ugovora građanskog prava

Građanskopravni ugovori se, po pravilu, zaključuju postizanjem proste saglasnosti slobodno izjavljenih volja ugovornih strana o bitnim sastojcima ugovora. Volju za zaključenje ugovora, strane mogu izraziti *izričito* - riječima iskazanim usmeno ili pismeno ili *prećutno* - uobičajenim znacima ili drugim ponašanjem iz koga se sa sigurnošću može zaključiti o njenom postojanju.⁵²

S obzirom na prihvaćeni princip konsensualizma (neformalnosti) u našem obligacionom pravu, načelno se može reći da je za nastanak, modifikacije i prestanak građanskopravnih (i privrednih) ugovora, dovoljna saglasnost slobodno izraženih volja budućih ugovornika u pogledu bitnih sastojaka svakog konkretnog ugovora. Neformalni građanskopravni ugovori su, dakle, u našem obligacionom pravu – pravilo, a formalni – izuzetak.

Ipak, u našem obligacionom pravu, postoje izuzetci, tako što zakon propisuje obavezu formu za određene vrste ugovora, bili oni građanskopravni ili privredni. Ovi izuzetci od opšteg pravila o neformalnosti ugovora uglavnom su ustanovljeni radi obezbjeđenja veće pravne sigurnosti učesnika u ugovornom obligacionom odnosu. Na primjer, ugovor o jemstvu je jednostrano formalan ugovor, jer je odredbom čl.998 ZOO propisano da takav ugovor jemca obavezuje „... samo ako je izjavu o jemčenju učinio pismeno“.⁵³ U našem pravu postoje i drugi formalni građanskopravni ugovori kao što su, na primjer, ugovor o prodaji nepokretnosti, ugovor o doživotnom izdržavanju, ugovor o zakupu poslovnih zgrada i prostorija, ugovor o građenju, ugovor o kreditu i drugi.

⁵¹ J.Salma (2010), 40

⁵² Vidi čl.28 st.1 ZOO

⁵³ „Ugovor o jemstvu obavezuje jemca samo ako je izjavu o jemčenju učinio pismeno.“(čl.998 ZOO)

UGOVORI U PRIVREDI

Pojam i terminološka razmatranja

Sa aspekta pravilnog razumjevanja pojma ugovora građanskog prava (građansko-pravnih ugovora) i njegovog razlikovanja od ugovora u privredi, posebno treba obratiti pažnju na zakonske pojmove “ugovor u privredi” i “ugovor o prometu robe i usluga”.

Naime, pored pojma “*ugovori u privredi*” iz čl.25 st. ZOO, u dijelu u kojem uređuje zastarjelost određenih potraživanja, zakonodavac u čl 374 st.1 ZOO uvodi još jedan pojam: “*ugovori o prometu robe i usluga*”, propisujući da “*međusobna potraživanja pravnih lica iz ugovora prometu robe i usluga*, kao i potraživanja naknade štete za izdatke učinjene u vezi sa tim ugovorima, zastarevaju za tri godine”⁵⁴, stim da “zastarevanje teče odvojeno za svaku isporuku robe, izvršeni rad ili uslugu.”⁵⁵

Upravo u cilju razgraničenja ugovora građanskog prava od ugovora u privredi, u predstojećim izlaganjima ćemo ukazati na pojam i osobine ugovora u privredi i ugovora o prometu robe i usluga.

Pojam “privreda” je veoma širok i obuhvata više raznovrsnih aktivnosti subjekata čija je krajnja svrha zadovoljenje opštih i pojedinačnih potreba. “Izrazom “*privreda*” označava se ukupnost proizvodnje, razmene i raspodele materijalnih dobara.”⁵⁶

Kao proizvođači, posrednici, zastupnici ili trgovci, privredni subjekti (preduzeća odnosno privredna društva, imaoči radnji ili drugi pojedinci) međusobno zaključuju brojne i raznolike ugovore kojima se omogućava ili olakšava promet stvorenih materijalnih vrijednosti na tržištu, a time i zadovoljenje opštih i pojedinačnih interesa. Na ovaj način, između ovih privrednih subjekata se ustanovljavaju raznovrsni privredno-pravni odnosi koji su sastavni dio našeg života.

Pored naziva “ugovori u privredi” koji je upotrijebio zakonodavac, a koriste ga i neki naši pravni pisci⁵⁷, u Opštim uzansama za promet robom nailazimo na naziv “*poslovi prometa robom*”.⁵⁸ Osim toga, u jednom dijelu literature susrećemo i slijedeće nazive: “trgovački ugovori” ili “trgovački poslovi”⁵⁹, “ugovori robnog prometa”⁶⁰, “privredni ugovori”⁶¹, “poslovi robnog prometa”⁶², “trgovinski ugovori”⁶³ itd.

⁵⁴ Vidi čl.374 st.1 ZOO

⁵⁵ Vidi čl.374 st.2 ZOO

⁵⁶ I.Jankovec (1999), *Privredno pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 235

⁵⁷ I.Jankovec (1999), 235; I.Babić (2018); M.Jakovljević (2019)

⁵⁸ Vidi Uzansu br.1 Opštih uzansi za promet robom (*Službeni list FNRJ* br.15/54 od 07.04.1954 godine)

⁵⁹ S.Radojičić (1926), *Osnovi trgovačkog prava Kraljevine Srbije*, Geca Kon, Beograd, 1926; M.Stražnicki (1926) *Predavanja iz trgovačkog prava*, Zagreb

⁶⁰ V.Kapor, S.Carić (2000), *Ugovori robnog prometa*, Centar za privredni konsalting, Novi Sad

⁶¹ D.Milenović (1987), *Privredni ugovori*, Beograd; A.Goldštajn (1980), “Privredno ugovorno pravo”, *Informator*, Zagreb

⁶² Z.Antonijević (1986), *Privredno pravo*, Beograd

⁶³ J.Salma (2010), “Građanskopravni i trgovinski ugovori”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, XLIV- 2/2010

Prema Zakonu o obligacionim odnosima “*ugovori u privredi su, u smislu ovog zakona, ugovori koje preduzeća i druga pravna lica koja obavljaju privrednu delatnost, kao i imaoči radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu delatnost zaključuju među sobom u obavljaju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima.*”⁶⁴

Ugovorne strane, u ugovorima u privredi su, po pravilu, privredni subjekti, pri čemu se misli na preduzeća odnosno privredna društva i druga pravna lica ili fizička lica, (imaoci radnji i drugi pojedinci), koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost.

Privredni subjekti u obavljanju ili u vezi sa obavljanjem privredne djelatnosti koje čine predmete njihovog poslovanja zaključuju brojne pravne poslove, pretežno ugovore kojima se pravno uobličava, verifikuje, omogućava ili olakšava promet robe i usluga u smislu transfera robe od njenog vlasnika ili držaoca (proizvođača, trgovca, banke i slično) do potrošača. Glavni, najčešći i najmasovniji pravni poslovi koje privredni subjekti zaključuju među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima, jesu “...uobičajeni, tipični ugovori koje privredni subjekti zaključuju u velikom broju (masovno), a u cilju razmene robe, i čije zaključivanje i izvršavanje spada u njihovu redovnu delatnost. Predmet ovih ugovora je, po pravilu, promet robe ili vršenje usluga u vezi sa prometom robe.”⁶⁵ To su: ugovor o prodaji robe, ugovor posredovanju, ugovor o trgovinskom zastupanju, ugovor o komisijonu, ugovor o prevozu, ugovor o usklađivanju, ugovor o osiguranju i mnogi drugi.

Kriterijumi za određivanje pojma ugovora u privredi

Iz navedene definicije uočavamo da je zakonodavac u određivanju pojma ugovora u privredi upotrijebio dva kriterijuma koji u svakom ugovoru moraju biti kumulativno ostvareni da bi se takav ugovor mogao smatrati ugovorom u privredi. Jedan od tih kriterijuma se odnosi na određenu kategoriju subjekata – ugovornih strana koji takve ugovore zaključuju s obzirom na prirodu djelatnosti kojom se takvi subjekti bave (*subjektivni kriterijum*), a drugi na djelatnosti u čijem obavljanju ili u vezi sa kojima djelatnostima se ti ugovori zaključuju (*objektivni kriterijum*).

Subjektivni kriterijum

Subjekti ugovora u privredi su kako preduzeća (privredna društva) i druga pravna lica koja obavljaju jednu ili više privrednih djelatnosti, tako i imaoči radnji i drugi pojedinci (fizička lica) koji, u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost u smislu odgovarajućih zakonskih i podzakonskih propisa o klasifikaciji djelatnosti.⁶⁶

⁶⁴ Vidi čl.25 st.2 Zakona o obligacionim odnosima

⁶⁵ M.Jakovljević, 86; V.Kapor, S.Carić, 22

⁶⁶ Vidi čl.1-17 Zakona o klasifikaciji djelatnosti u Bosni i Hercegovini (*Službeni glasnik BiH* br.76/2006,100/08 i 32/10 i Odluku o klasifikaciji djelatnosti Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik BiH* br.47/10) i čl.1-13 Zakona o klasifikaciji djelatnosti Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske* br.66/2013 i Uredbu o klasifikaciji djelatnosti Republike Srpske

Zajedničko im je da obavljaju privrednu djelatnost⁶⁷ (jednu ili više njih), koja čini predmet njihovog poslovanja i kojoj je primarni cilj sticanje profita, odnosno zarade. Ove subjekte, bili oni pravna ili fizička lica, koji participiraju kao ugovorne strane u ugovoru u privredi i obavljaju jednu ili više privrednih djelatnosti koje čine predmete njihovog poslovanja, nazivamo **privrednim subjektima** odnosno **privrednicima**.

Subjektivni kriterijum za ocjenu postojanja ugovora u privredi postavljen u odredbi čl.25 ZOO je zadovoljen, ako je ugovor zaključen između **privrednih subjekata** shvaćenih u prethodno iznesenom smislu.

U svakom konkretnom slučaju se cijeni da li su ugovor međusobno zaključili privredni subjekti, dakle, pravna ili fizička lica koja obavljaju jednu ili više privrednih djelatnosti u svrhu ostvarenja zarade odnosno sticanja profita, ali i da li je ugovor sa privrednim subjektom zaključio subjekat koji inače ne obavlja privrednu djelatnost, ali mu je zakonom dozvoljeno vršenje takve djelatnosti, pa je konkretni ugovor zaključio u obavljanju takve dozvoljene djelatnosti. U prilog prethodno navedenom, u literaturi se navodi da je sudska praksa⁶⁸ bivše SFRJ, kao ugovor u privredi, ocjenila i ugovor zaključen između privrednog i neprivrednog subjekta, ali samo u slučaju ako je licu koje inače obavlja neprivrednu djelatnost bilo po zakonu dozvoljeno da se može baviti i privrednom djelatnošću i pod uslovom da je konkretni ugovor zaključen u obavljanju dozvoljene privredne djelatnosti ili u vezi sa tom djelatnosti.⁶⁹ Kao primjer za ovakvu pravnu situaciju u literaturi se navodi slučaj kada "država preko svojih vojnih jedinica obavlja privrednu delatnost koja je u vezi sa njenim funkcijama i nadležnostima i u vršenju takve delatnosti zaključi ugovor sa preduzećem."⁷⁰

Postoje i takvi ugovori koji se s obzirom na zakonsku definiciju ne bi mogli svrstati u ugovore u privredi, ali se, zbog svoga naročito izraženog privrednog karaktera, tradicionalno, takvima, ipak, smatraju, pa čak i u slučaju kada jedna od ugovornih strana nije privrednik. Za takve ugovore se kaže da su privredni po svojoj prirodi.

(*Službeni glasnik Republike Srpske* br.9/13 i 33/13); čl.1-10 Zakona o klasifikaciji djelatnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine (*Službeni novine FBiH* br.64/2007 i 80/11) i podzakonska akta o klasifikaciji donesena na osnovu navedenog zakona; čl.1-16 Zakona o klasifikaciji djelatnosti u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik BD BiH* br.8/2007 i 59/10) i podzakonska akta o klasifikaciji donesena na osnovu navedenog zakona.

⁶⁷ O pojmu privredne djelatnosti vidi supra, str.7

⁶⁸ "Pod ugovorom u privredi, u smislu čl.25 stav 2. Zakona o obligacionim odnosima podrazumijeva se i ugovor zaključen sa subjektom koji po zakonu obavlja vanprivrednu djelatnost, ako je propisano da može obavljati i privrednu djelatnost, a ugovor je zaključen u obavljanju dozvoljene privredne djelatnosti ili u vezi sa tom djelatnošću." (Stav XXX zajedničke sjednice Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i pokrajina i Vrhovnog vojnog suda održane 25 i 26 .11.1986 godine u Beogradu); Vidi i Bilten Vrhovnog suda BiH br.4/1986, odluka br.41; Vidi i odluku Saveznog suda br.Gzs-47/86 od 20.11.1986, Bilten Saveznog suda br.26/1987, str.24

⁶⁹ I.Jankovec u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, I knjiga, Savremena administracija, Beograd, 58; Vidi i *Privredno-pravni priručnik*, br. 4/87, 60 na koji se ovaj autor poziva

⁷⁰ Vidi presudu Vrhovnog suda Vojvodine, Pž.278/88 od 04.05.1988, objavljenu u časopisu "Informator", Zagreb, br.3571 od 28.05.1988 - navedeno prema I.Jankovec (1999), 236, bilj.br.8

Iz ovoga razloga u pravnoj nauci se zagovara podjela privrednih ugovora na *dvostrane* i *jednostrane* ugovore u privredi.

Dvostrani ugovori u privredi bi bili oni u kojima su oba ugovornika privrednici, dok bi *jednostrani ugovori u privredi* bili oni kod kojih je jedna ugovorna strana privrednik koja ugovor zaključuje u obavljanju svoje privredne djelatnosti, a druga neprivrednik koja ugovor zaključuje kao fizičko lice izvan okvira privredne djelatnosti, ali je priroda ugovora takva da se takav ugovor smatra ugovorom u privredi.⁷¹ U tom smislu, se ugovorima u privredi po svojoj prirodi smatraju oni imenovani, tipični, tradicionalni i u praksi najčešći pravni poslovi kojima se omogućava ili olakšava cirkulacija robe na tržištu, odnosno pomoću kojih se omogućava robni promet u smislu transfera robe od proizvođača ili drugog vlasnika robe do krajnjeg potrošača. Opšte uzanse za promet robom, u takve ugovore, pod zajedničkim nazivom “poslovi prometa robom”, ubraja slijedeće ugovore: “kupovina i prodaja robe, zamena robe, posredništvo, zastupništvo, komisijon, prevoz, otpremništvo (špedicija), uskladištenje i osiguranje. Naravno, da se ovim nabrojanjem ne iscrpljuju svi “poslovi prometa robom” koji su po prirodi, privredni poslovi. Tu, bez sumnje, spada i mnogi drugi poslovi slične prirode koji su se pojavili u posljednje vrijeme kao rezultat ubrzanog razvoja pravnih odnosa u prometu robom kao što su, na primjer, *ugovor o faktoringu*, *ugovor o franšizingu*, *ugovor o lizingu*, *ugovor o prenosu znanja u oblasti tehnike i tehnologije (ugovor o know-how)*, *ugovor o kupovini i prodaji dugoročnih spoljnotrgovinskih potraživanja (ugovor o forfeitingu ili ugovor o forfeitiranju)*, *ugovor o davanju na ekonomsko iskorištavanje privrednog objekta (ugovor o time sharingu)*, *ugovor o inženjeringu odnosno ugovor o inženjering konsaltingu* koji reguliše odnose prilikom izgradnje kompletnih objekata i isporuke kompletne opreme za te objekte, kao i prenos znanja i iskustava u vezi isporučene opreme, *indent ugovor* ili ugovor kojim se indent agent obavezuje da postupi po nalogu indentora u pogledu kupovine opreme ili robe kod određene firme (indentara), a nalogodavac (indentor) se obavezuje da za to plati naknadu indent agentu), *ugovor o poslovno tehničkoj saradnji* kao složeni ugovor u privredi koji u sebi sadrži veći broj raznih imenovanih ili neimenovanih ugovora robnog prometa koji imaju isti ekonomski cilj – da se ostvari trajnija poslovna ili tehnička saradnja, a predmet obaveza obiju ugovornih strana predstavlja niz ugovorenih aktivnih radnji ili ugovorenih usluga. Pored ovih, postoje i mnogi drugi ugovori u privredi novijeg datuma, kao što su, na primjer, *ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji*, *ugovor o oplemenjivanju robe* itd.

Osim navedenih imenovanih i neimenovanih ugovora, kao ugovori u privredi se, zbog svoje izrazito privredne prirode, smatraju i razni ugovori o prevozu (lica i stvari)⁷² i pored činjenice da se samo jedna ugovorna strana bavi privrednom djelatnošću, tj. prevozom kao svojim redovnim poslovanjem (prevozilac)⁷³, dok je druga ili putnik ili pošiljalac, najčešće, fizičko lice koje ne obavlja privrednu djelatnost. Sličan, izrazito privredni karakter imaju i pojedini ugovori o turističkim uslugama koji su uređeni u odredbama čl.859-896 Zakona o obligacionim odnosima: *ugovor o organizovanju putovanja*⁷⁴, *posrednički ugovor o putovanju*⁷⁵, *ugovor o*

⁷¹ M.Stražnicki, 194; K.Schmidt (1982), *Handelsrecht*, Köln, 388; J.Salma (2010), 50-54

⁷² Vidi čl.648-678 ZOO

⁷³ Vidi čl.648 st.2 ZOO

⁷⁴ Vidi čl.859-879 ZOO

⁷⁵ Vidi čl.880-884 ZOO

angažovanju ugostiteljskih kapaciteta (ugovor o alotmanu)⁷⁶, ali i ugovori o osiguranju⁷⁷ i to bez obzira, da li je osiguranik fizičko ili pravno lice koje ne obavlja neku privrednu djelatnost. U jednostrane ugovore u privredi, neki naši pisci,⁷⁸ svrstavaju i ugovor o građenju⁷⁹, naročito onaj koji zaključuju izvođač u obavljanju vlastite privredne djelatnosti i naručilac - fizičko lice koje ne obavlja privrednu djelatnost, ali i ugovore o uslugama kod kojih se usluga vrši u granicama neke privredne djelatnosti (na primjer, pružanje bankarske usluge putem ugovora o kreditu, bankarske garancije i slično) i potrošačke ugovore kao jednostrane privredne ugovori o kupovini i prodaji kod kojih se kao jedna ugovorna strana pojavljuje prodavac koji prodaje određeni proizvod široke potrošnje u vršenju svoje privredne djelatnosti (na primjer, trgovac), a kao druga strana – kupac (potrošač) koji ne zaključuje ugovor u obavljanju privredne djelatnosti, već radi zadovoljenja vlastitih svakodnevnih potreba.

Međutim, kada se izvrši ovakva klasifikacija na jednostrane i dvostrane ugovore u privredi, može se postaviti pitanje konkurencije u pogledu primjene opštih i posebnih zakonskih pravila ugovornog obligacionog prava na obaveze ugovornih strana. Prema jednom rješenju koje se zagovara u domaćoj pravnoj nauci, kada se radi o dvostranom ugovoru u privredi, “...imaju da se primene za obaveze obe ugovorne strane, ili generalna odstupajuća pravila trgovinskog prava, ako ih ima, ili odstupajuća pravila predviđena za dati ugovor, ako je on posebno imenovan kao trgovinski, poput, *lex specialis-a*. Međutim, ako se radi o jednostranačkom trgovinskom ugovoru, u nedostatku posebnih propisa ili ugovornih klauzula, ..., na obaveze privrednika treba da se primene pravna i profesionalna pravila, odnosno dobra običajna pravila privrednog prava, a za obeveze građanina ili građanskopravnog lica pravila građanskog prava. Tako, na primer, ako je po sredi zadocnjenje za novčanu obavezu privrednika ima da se primene posebna pravila specijalnog privrednog zakonodavstva iz čl.399 st.2 i 3 ZOO, ali ako je po sredi isplata novčane obaveze građanina iz jednostranačkog privrednog ugovora, imaju da se primene opšta pravila građanskog prava o novčanim obligacijama.”⁸⁰

Svi nabrojani, tzv.jednostrani privredni ugovori, se, zbog svog naglašenog privrednog karaktera, u pravnoj nauci “izučavaju kao ugovori u privredi, čak i kada se ne uklapaju u zakonsku definiciju ugovora u privredi.”⁸¹ Međutim, ovakvim ugovorima, u situaciji kada nije ispunjen jedan od uslova subjektivne ili objektivne prirode, sudska praksa, nije pridavala karakter privrednih ugovora.⁸² Izuzetak, predstavlja pravno shvatanje Vrhovnog suda Srbije iz 1993 godine, prema kojem se, u smislu čl.15 st.1 t.1a tada važećeg Zakona

⁷⁶ Vidi čl.885-896 ZOO

⁷⁷ Vidi čl.897-965 ZOO

⁷⁸ J.Salma (2010), 53

⁷⁹ Vidi čl.630-647 ZOO

⁸⁰ J.Salma (2010), 51-52

⁸¹ I.Jankovec (1999), 238

⁸² “Ugovor zaključen između zdravstvene i privredne organizacije nije ugovor u privredi.” (Odluka Vrhovnog suda BiH Pž.798/89 od 29.10.1990, Bilten Vrhovnog suda BiH br.4/1990, odluka br.58); “Kad u vrijeme sklapanja ugovora jedna od stranaka nije obavljala privrednu djelatnost, nego je obavljanje te djelatnosti započela tek kasnije, takav ugovor nema svojstva trgovačkog ugovora.” (Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Gr-945/00 od 18.12.2001, Informator br.5157-5158 od 09.i 13.08..2003)

o sudovima, kao spor iz međusobnog privrednog odnosa pravnih lica smatra “spor koji je nastao iz međusobnog privrednog poslovanja ili u vezi sa tim poslovanjem, bez obzira da li su registrovana za obavljanje privredne delatnosti.”⁸³ Kao što možemo uočiti, izneseno pravno shvatanje značajno favorizuje objektivni kriterijum za ocjenu privrednih ugovora.

Subjektivni kriterijum za ocjenu da li se radi o ugovoru u privredi nije zadovoljen u slučaju kada strane u ugovoru nisu privredni subjekti.

U literaturi se, kao primjer za takav slučaj, navodi ugovor zaključen između zdravstvene ustanove i organizacije za zdravstveno osiguranje. Niti jedno od navedenih pravnih lica ne obavlja privrednu, već društvenu djelatnost čiji je cilj obezbjeđenje zdravstvene zaštite građana.⁸⁴

Subjektivni kriterijum nije zadovoljen ni onda kada je jedna strana u ugovoru privredni subjekat, a druga to nije, kao što je, na primjer, bio slučaj ugovora o zajmu koji je zdravstvena ustanova (zajmoprimac) zaključila sa privrednim preduzećem (zajmodavac).⁸⁵ U ovom slučaju nije zadovoljen ni objektivni kriterijum, jer ni zajmodavac, a ni zajmoprimac nisu navedeni ugovor zaključili u obavljanju ili u vezi sa obavljanjem privredne djelatnosti.

Objektivni kriterijum

Poseban i po mišljenju nekih naših pravnih pisaca⁸⁶ veći značaj za ocjenu da li se radi o ugovoru u privredi, ima *objektivni kriterijum*.

Objektivni kriterijum za ocjenu ugovora u privredi podrazumjeva okolnost da se radi o ugovoru koji su među sobom zaključili privredni subjekti u “obavljanju delatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja” ili o ugovoru koji su oni zaključili “u vezi sa tim delatnostima.”

U sudskoj praksi je ocjenjeno da objektivni kriterijum nije zadovoljen ni u slučaju kada je jedno preduzeće koje obavlja određene privredne djelatnosti za koje je registrovano, zaključilo, u svojstvu zajmodavca, ugovor o zajmu sa drugim preduzećem koje takođe obavlja određenu registrovanu privrednu djelatnost, s obzirom da zajmodavac, iako privredni subjekat, pomenuti ugovor o zajmu nije zaključio u obavljanju svoje registrovane privredne djelatnosti niti u vezi sa njom. Naime, navedeno preduzeće nije bilo registrovano za davanje zajmova niti takvu djelatnost može obavljati kao sporednu

⁸³ Više o tome vidi kod D.Veljković (2000), *Ugovori u privredi sa sudskom praksom, primerima ugovora i tužbama za ostvarivanje prava iz tih ugovora*, I izdanje, Poslovni biro, Beograd, 56

⁸⁴ Vidi presudu Višeg privrednog suda Srbije, Pž.1062/84 od 26.04.1984, *Privredno pravni priručnik*, Beograd, br.2/85, 61 i rješenje Višeg privrednog suda u Beogradu, Pž.9288 od 14.01.1992, *Sudska praksa*, br.7-8/92, 50

⁸⁵ *Informator*, Zagreb, br.3861 od 09.03.1991, 5 – navedeno prema *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, I knjiga, Savremena administracija, Beograd, 58

⁸⁶ I.Jankovec u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (1995), I knjiga, Savremena administracija, Beograd, 58

djelatnost, zbog čega je sud ocjenio da se u konkretnom slučaju nije radilo o ugovoru u privredi.⁸⁷

Prema tome, ako objektivni kriterijum nije zadovoljen, tj. ako ugovor nije zaključen u okvirima djelatnosti koje čine predmete poslovanja ugovornika, niti je zaključen u vezi sa obavljanjem tih djelatnosti, neće se raditi o ugovoru u privredi, već o građanskopravnom ugovoru.

U zakonskom pravilu kojim se uređuje pojam ugovora o privredi se prepoznaju dvije vrste ugovora u privredi: *osnovni* i *pomoćni*.⁸⁸

Osnovni ugovori u *privredi* jesu oni koje privredni subjekti (preduzeća odnosno privredna društva ili druga pravna lica, kao i imaoци radnji i drugi pojedinci koji se bave privrednom djelatnošću) zaključuju među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmete njihovog poslovanja.⁸⁹

Pomoćni ugovori u *privredi* (*sporedni, akcesorni*) su oni koje privredni subjekti (preduzeća odnosno privredna društva ili druga pravna lica, kao i imaoци radnji i drugi pojedinci koji se bave privrednom djelatnošću) zaključuju među sobom u vezi sa obavljanjem djelatnosti koje čine predmete njihovog poslovanja, a radi lakšeg obavljanja tih djelatnosti.⁹⁰

Tako, za privredno društvo koje se bavi proizvodnjom robe, (na primjer, proizvođač automobila), *osnovni ugovor u privredi* predstavlja ugovor o kupoprodaji kojim ovaj privredni subjekat nabavlja (kupuje) nužne sirovine za proizvodnju ili ugovor kojim prodaje svoje proizvode (gotove automobile) trgovačkim privrednim društvima koje će tu robu prodavati na tržištu, dok je *pomoćni ugovor u privredi* za navedenog proizvođača automobila *ugovor o prevozu* koji on zaključuje sa prevoznikom radi dopremanja sirovina za proizvodnju.

Za jednog trgovca, kao privrednika, *osnovni ugovor u privredi* je ugovor o kupoprodaji koji on zaključuje sa proizvođačem robe ili trgovcem, dok su *pomoćni ugovori u privredi*, na primjer, *ugovor o špediciji* koji navedeni trgovac zaključi sa špediterom radi organizacije otpremanja robe prema njegovom nalogu, *ugovor o prevozu* koji trgovac zaključi sa prevoznikom radi prevoza robe, *ugovor o uskladištenju* koji trgovac zaključi sa skladištarem radi uskladištenja robe i slično.

Za prevoznika kao privrednika, osnovni ugovor u privredi je ugovor o prevozu koji je on zaključio sa drugim privrednikom (na primjer trgovcem ili špediterom), a pomoćni ugovor u privredi bi bio *ugovor o opravi prevoznog sredstva* koji bi on zaključio sa ovlaštenim serviserom.

⁸⁷ Vidi i presudu Vrhovnog suda Vojvodine Pž.16/83 od 20.04.1983, *Privreda i pravo*, br.11-12/84, str.563 - navedeno prema Jankovec I. (1999), 236, bilj.br.5

⁸⁸ I.Jankovec u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (1995), 59

⁸⁹ Ibidem

⁹⁰ Ibidem

Razlikovanje na osnovne i pomoćne ugovore u privredi je od značaja za ocjenu odgovornosti za ispunjenje ugovorne obaveze, odnosno za prosuđivanje dužne pažnje svakog ugovornika u izvršavanju ugovorne obaveze.⁹¹ Tako se u slučaju ugovora u privredi od svakog ugovornika - privrednika zahtjeva da u izvršavanju obaveza pokaže pažnju dobrog privrednika⁹², dok se u slučaju izvršavanja obaveza iz profesionalne djelatnosti, od ugovornika, za kojeg navedeni ugovor predstavlja osnovni ugovor u privredi koji on zaključuje u obavljanju svoje profesionalne registrovane djelatnosti, zahtjeva "povećana pažnja", odnosno da se ponaša po pravilima struke i običajima (pažnja dobrog stručnjaka).⁹³

Pomenuti primjer iz sudske prakse, tj. kada je ugovor o zajmu, u svojstvu zajmoprimca, zdravstvena ustanova zaključila sa privrednim preduzećem kao zajmodavcem, otkriva nam da u navedenom slučaju nisu bili zadovoljeni ni subjektivni niti objektivni kriterijum da bi se zaključeni ugovor o zajmu smatrao ugovorom u privredi.

Naime, iz ugovora o zajmu koji su zaključili zdravstvena ustanova i privredno preduzeće proističe da su ugovor zaključila dva pravna lica od kojih samo jedno - preduzeće obavlja privrednu djelatnost, dok drugo pravno lice - zdravstvena ustanova, obavlja neprivrednu djelatnost, kao i da niti jedno od navedenih pravnih subjekata nije zaključilo ugovor "u obavljanju djelatnosti koje čine predmete njihovog poslovanja, niti se radi o ugovoru koji je zaključen "u vezi sa obavljanjem tih djelatnosti".

Preduzeće koje u navedenom slučaju dalo pozajmicu zdravstvenoj ustanovi, iako privredni subjekat, nije navedeni ugovor o zajmu zaključilo u obavljanju djelatnosti koje su predmet njenog poslovanja, niti u vezi sa obavljanjem njenih djelatnosti s obzirom da predmet poslovanja, odnosno djelatnost preduzeća, nije davanje zajmova, pa je sud sasvim opravdano, ugovor navedenih pravnih lica ocjenio kao građanskopravni ugovor o beskatnom zajmu, što je imalo za posljedicu da odluči da zdravstvena ustanova nije dužna da plati kamatu na pozajmljena sredstva, ako tako nije ugovoreno, a sve ovo saglasno odredbama čl.558 st.1 i 2 ZOO. Naime, prema odredbi čl.558 st.1 ZOO: "zajmoprimac se može obavezati da uz glavnica duguje i kamatu", dok prema odredbi čl.558 st.2 ZOO: "u ugovorima u privredi zajmoprimac duguje kamatu i ako ona nije ugovorena". S obzirom da se zdravstvena organizacija kao zajmoprimac ugovorom nije obavezala da uz glavnica duguje i kamatu (čl.558 st.1 ZOO), to je sud u navedenom slučaju, nalazeći da se ne radi o zajmu kao ugovoru u privredi kod koga se kamata podrazumjeva (čl.558 st.2 UOO), odlučio da ova nije dužna da plati kamatu na pozajmljena sredstva. Valja napomenuti da se odredbe čl. 558 ZOO odnose samo na ugovorne kamate.⁹⁴

Primjena odredaba ZOO o jedinstvenom regulisanju svih ugovornih odnosa i specifičnosti pravila za ugovore u privredi

Po ugledu na njemačko i francusko pravo, te zakonska rješenja sadržana u Code civil (CC), Njemačkom građanskom zakoniku (BGB) i Austrijskom građanskom zakoniku (ABGB), u obligacionom pravu jugoslovenskih zemalja između dva svjetska rata je postojao dualizam u legislativnom uređivanju ugovornih obligacionih odnosa. Pomenuti duali-

⁹¹ Ibidem

⁹² Vidi čl.18 st.1 ZOO

⁹³ Vidi čl.18 st.2 ZOO

⁹⁴ Više o tome vidi časopisu *Informator*, Zagreb, br.3861 od 09.03.1991, 5

zam se manifestovao u paralelizmu izvora građanskog i privrednog prava koji je postojao sve do donošenja Zakona o obligacionim odnosima. Tako su na području Srbije, u domenu ugovornog prava bili paralelno u primjeni Građanski zakonik iz 1844 godine (SGZ) kojim su, pored ostalog, bili uređeni *građanskopravni ugovori* i Trgovački zakonik iz 1860 godine, kojim su bili uređeni *trgovački ugovori*. Slična situacija je bila u Crnoj Gori u kojoj su se, naugoorne odnose, paralelno primjenjivali Opšti imovinski zakonik iz 1888 godine (OIZ) i Trgovački zakon iz 1910 godine. Što se tiče Hrvatske, Vojvodine i Slavonije na ugovorne odnose između trgovaca se primjenjivao Hrvatsko-ugarski trgovački zakon iz 1875, a na ugovorne odnose između netrgovaca- austrijski Opšti građanski zakonik iz 1811 koji je na području Hrvatske počeo sa primjenom 1852 godine. "Građansko pravo se primjenjivalo kao opšte (lex generalis), a trgovačko kao posebno (lex specialis)."⁹⁵ Na području Slovenije i Dalmacije, na odnose trgovaca se primjenjivao austrijski Trgovački zakonik iz 1862 godine; na području Makedonije nakon 1921 godine, u ugovornim odnosima trgovaca se primjenjivao Srpski Trgovački zakonik iz 1860, a na području Bosne i Hercegovine, na građanskopravne ugovore se primjenjivao austrijski Opšti građanski zakonik i to nakon aneksije (1878 g.), a na trgovačke ugovore poseban Trgovački zakonik iz 1883 godine.

Tek donošenjem Zakona o obligacionim odnosima (1978 g) i implementacijom principa jedinstvenog regulisanja svih ugovornih odnosa u navedenom zakonu prema kojem su pitanja koja se postavljaju u vezi sa zaključenjem, modifikacijom, ispunjenjem i odgovornošću za ispunjenje svih ugovora ista, bili oni ugovori građanskog prava ili ugovori u privredi, napušten je dugogodišnji legislativni paralelizam u regulisanju ugovornog prava i pojedinih ugovora.

U tom smislu je u ZOO inkorporisano načelo da za sve ugovore važe jedinstvena pravila, uz rezervu da postoje i neke specifičnosti koje odlikuju ugovore u privredi koje moraju biti uzete u obzir i inkorporisane u sam tekst zakona.

Navedeni princip je u ZOO izražen u u tekstu odredbe čl.25 st.1 ZOO koja glasi: "*Odredbe ovog zakona koje se odnose na ugovore primenjuju se na sve vrste ugovora, osim ako za ugovore u privredi nije izričito drukčije određeno.*"

Načelo jedinstvenog regulisanja svih ugovornih odnosa proklamovano i propisano u čl.25 st.1 ZOO odnosi se na ugovore između neprivrednika, ugovore između privrednika, ugovore između privrednika i neprivrednika, kao i ugovore između domaćih i stranih fizičkih ili pravnih lica.

Ugovori u privredi imaju određene osobenosti koje je ZOO morao inkorporisati u zakonski tekst, tako da se **neke odredbe ovoga zakona primjenju samo na pravne odnose iz ugovora u privredi.**

Osim toga, **neke odredbe ZOO, relevantne su samo za privredna društva, imaoce radnji i pojedince koja u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost**, dok su bez značaja za ugovorne odnose u kojima se kao ugovorne

⁹⁵ I.Jankovec u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (1995), 54

strane pojavljuju neka druga lica (na primjer, fizička lica). Konačno postoje i takve **odredbe u ZOO koje se na jedan način tumače kada su pitanju ugovori u privredi, a na drugi način kada su u pitanju građanskopravni ugovori**. Ovakvo različito primjenjivanje iste zakonske norme, po pravilu, nalaže sama priroda ugovora u privredi, tako da se može dogoditi "...da ista zakonska norma bude na jedan način primjenjena (protumačena) kada je u pitanju odnos između dva fizička lica koja ne obavljaju nikakvu privrednu djelatnost."⁹⁶

- Odredbe Zakona o obligacionim odnosima koje se primjenjuju samo na pravne odnose iz ugovora u privredi

U nastavku izlaganja ukazaćemo prvo na one slučajeve u kojima je izričito propisano da konkretna odredba važi za pravne odnose koji se uspostavljaju ugovorom u privredi.

Na prvom mjestu, tu je odredba čl.18 st.1 i 2 ZOO koja, u materiji odgovornosti dužnika za ispunjenje ugovorne obaveze, propisuje poseban standard pažnje, zahtijevajući od strane u obligacionom odnosu iz ugovora u privredi da u izvršavanju svoje ugovorne obaveze postupa sa "**pažnjom dobrog privrednika**", a u izvršavanju obaveze iz profesionalne djelatnosti – sa povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima, tj. sa "**pažnjom dobrog stučnjaka**."

Na primjer, "pažnja dobrog privrednika" se zahtjeva kod *ugovora o cesiji* u slučaju "ustupanja radi obezbjeđenja", dakle kada je ustupanje učinjeno u cilju da se tim putem obezbjedi ostvarenje prijemnikovog potraživanja prema ustupiocu. Ako cedent/ustupilac isplati cesionaru/prijemniku dug radi čijeg mu je obezbjeđenja i ustupio neko svoje potraživanje, prijemnik će biti dužan da, nakon što primi isplatu, ustupljeno potraživanje cedira nazad ustupiocu.

Suprotno od prethodne situacije, ako cedent ne plati dug koji ima prema cesionaru, cesionar će biti u tom slučaju ovlašten da naplati ustupljeno potraživanje i od ostvarene sume zadrži onoliko koliko je potrebno za namirenje vlastitog potraživanja, ali i obavezu da eventualni višak preda cedentu. Od cesionara se traži da se u ovakvim slučajevima o naplati ustupljenog potraživanja, "*stara sa pažnjom dobrog privrednika*".⁹⁷

"Pažnja dobrog privrednika" u čuvanju stvari i preduzimanje mjera u tom cilju se zahtijeva od *prodavca* u slučaju kada je rizik propasti stvari koja je bila predmet kupoprodaje, prije njene predaje, prešao na kupca zbog kupčevog zakašnjenja (zadocnjenja) sa preuzimanjem stvari ili plaćanjem cijene.⁹⁸ To će biti slučajevi kada kupac ne preuzme stvar u vrijeme i na mjestu kako je ugovoreno⁹⁹ ili zakonom određeno¹⁰⁰ ili kada kupac ne plati cijenu, a predaja stvari je uslovljena isplatom cijene.¹⁰¹

⁹⁶ Ibidem, 55

⁹⁷ Vidi čl.445 ZOO

⁹⁸ Vidi čl.520 st.1 ZOO

⁹⁹ Vidi čl.467 ZOO

¹⁰⁰ Vidi čl.469-472 ZOO

¹⁰¹ Vidi čl.475, čl.516 i čl.518 ZOO

Isti standard pažnje (pažnja dobrog privrednika) važi i za *kupca* kada mu je stvar uručena¹⁰², a on hoće da je vrati prodavcu bilo što je raskinuo ugovor, bilo što je zahtijevao drugu stvar umjesto nje.¹⁰³

Postupanje sa pažnjom "dobrog privrednika" se očekuje i od *zakupca* - u izvršavanju obaveze da upotrebljava zakupljenu stvar prema ugovoru¹⁰⁴; od *prevozioca* - u slučaju smetnji prilikom izvršenja obaveze prevoza¹⁰⁵; od *ostavoprimca* - u pogledu izvršenja obaveze čuvanja stvari koja mu je data u ostavu¹⁰⁶; od *nalogoprimca* - u vezi sa obavezom da izvrši nalog¹⁰⁷; od *komisionara* - u vezi sa obavezom da čuva robu koja mu je povjerena¹⁰⁸; od *zastupnika* - u vezi sa njegovom obavezom staranja o interesima nalogodavca prilikom preduzimanja svih poslova, što znači da je zastupnik u izvršenju obaveze zastupanja nalogodavca dužan postupati sa brižljivošću koja se u pravnom prometu zahtjeva u odgovarajućoj vrsti ugovora u čijem zaključenju posreduje, dakle postupati sa *pažnjom dobrog privrednika*,¹⁰⁹ a u slučaju da se trgovinskim zastupanjem bavi profesionalno, onda je dužan da postupa sa povećanom pažnjom koju mu nalažu pravila struke i običaji u struci u kojoj vrši zastupanje, dakle sa *pažnjom dobrog stručnjaka*.¹¹⁰

Pažnja dobrog privrednika se traži i od *posrednika* u vezi sa njegovim obavezama da traži priliku za zaključenje određenog ugovora¹¹¹ i da se stara o interesima obeju ugovornih strana¹¹², ali i od *otpremnika* (špeditera) da postupa onako kako to zahtijevaju interesi nalogodavca.¹¹³

Osim navedenih odredaba o standardu pažnje u izvršavanju obaveza iz ugovora u privredi koje se primjenjuju u materiji odgovornosti za povredu ugovorne obaveze iz ugovora u privredi, valja napomenuti:

- da ZOO propisuje kraći rok zastarjelosti za potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga¹¹⁴;
- da u situaciji kada povjerilac kasni sa ispunjenjem obaveze prijema ispunjenja iz ugovora u privredi, predaja stvari (koja se ne može čuvati u sudskom depozitu) od

¹⁰² Riječ "uručena" koji je upotrijebljen u tekstu odredbe čl.520 st.2 ZOO treba shvati u smislu čl.467 st.1 i 2 ZOO kojom su propisani vrijeme, mjesto i načini "predaje" prodane stvari. "Prodavac je izvršio obavezu predaje kupcu, po pravilu, kada mu stvar uruči ili preda ispravu kojom se stvar može preuzeti." (čl.467 st.2 ZOO).

¹⁰³ Vidi čl.520 st.2 ZOO

¹⁰⁴ Vidi čl.581 st.1 ZOO

¹⁰⁵ Vidi čl.662 st.3 ZOO,

¹⁰⁶ Vidi čl.716 st.1 ZOO

¹⁰⁷ Vidi čl.751 st.1 ZOO

¹⁰⁸ Vidi čl.776 st.1 ZOO

¹⁰⁹ Vidi čl.797 st.1 ZOO

¹¹⁰ J. Slavić, u: Komentar Zakona o obligacionim odnosima (1995), II knjiga, Savremena administracija, Beograd, 1331

¹¹¹ Vidi čl.818 st.1 ZOO

¹¹² Vidi čl.825 st.2 ZOO

¹¹³ Vidi čl.832 st.1 ZOO

¹¹⁴ Vidi čl.374 ZOO

strane dužnika javnom skladištu na čuvanje za račun povjerioca proizvodi dejstvo polaganja dugovane stvari kod suda¹¹⁵;

- da u slučaju kada ima više solidarnih dužnika u nekoj djeljivoj obavezi nastaloj ugovorom u privredi, svi dužnici odgovaraju povjeriocu solidarno, osim ako su ugovorom izričito otklonili solidarnu odgovornost¹¹⁶;
- da je kupac dužan, u slučaju kada ugovorom o prodaji u privredi cijena nije određena, niti u ugovoru ima dovoljno podataka pomoću kojih bi se cijena mogla odrediti, platiti cijenu koju je prodavac redovno naplaćivao u vrijeme zaključenja ugovora, a u nedostatku ove, razumnu cijenu¹¹⁷;
- da se predaja stvari kod ugovora o prodaji u privredi koji je prodavac zaključio u vršenju svoje redovne privredene djelatnosti, vrši u mjestu sjedišta prodavca,¹¹⁸
- da je kod ugovora o prodaji u privredi, za razliku od građanskopravnih ugovora o prodaji, kupac dužan da *bez odlaganja* obavijesti prodavca o vidljivim nedostacima stvari,¹¹⁹
- da se kod ugovora o prodaji u privredi, u situaciji kada je prodavac stvari određenih po rodu dao kupcu veću količinu nego što je ugovoreno, a kupac u razumnom roku ne izjavi da višak odbija, *smatra (pretpostavlja)* da je kupac primio i taj višak i da je dužan da ga plati po istoj cijeni;¹²⁰
- da u slučaju prodaje po uzorku i modelu kod ugovora u privredi, ako stvar koju je prodavac predao nije saobrazna uzorku i modelu, prodavac odgovara po propisima o odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke stvari (vidi čl.478-492 i čl.493-500 ZOO), a u slučaju ako se radi o prodaji po uzorku i modelu kao građanskopravnom ugovoru, prodavac odgovara po propisima o odgovornosti za neispunjenje obaveze (vidi čl.124-133 ZOO i čl.523-526 ZOO);¹²¹
- da u slučaju ugovora o zajmu u privredi zajmoprimac duuguje kamatu i ako ona nije ugovorena;¹²²
- da u slučaju kada dužnik ne namiri o dospelosti potraživanje iz ugovora u privredi povjerilac može, bez obaveze obraćanja sudu, pristupiti prodaji založene stvari na javnoj prodaji po isteku osam dana od upozorenja učinjenog dužniku i zalagodavcu, kad to nije isto lice, da će tako postupiti;¹²³
- da za obavezu nastalu iz ugovora u privredi, ako šta drugo nije ugovoreno, jemac odgovara kao jemac platac¹²⁴, dakle, odgovara kao solidarni jemac (jemac platac).

¹¹⁵ Vidi čl.329 st.2 ZOO u vezi sa čl.327, 328 i 329 st.1 ZOO

¹¹⁶ Vidi čl.413 st.1 ZOO

¹¹⁷ Vidi čl.462 st.2 ZOO

¹¹⁸ Vidi čl.471 st.2 ZOO

¹¹⁹ Vidi čl.481 st.1 ZOO

¹²⁰ Vidi čl.493 st.1 ZOO

¹²¹ Vidi čl.538 st.1 ZOO

¹²² Vidi čl.558 st.2 ZOO

¹²³ Vidi čl.981 st.1 ZOO

¹²⁴ Vidi čl.1004 st.4 ZOO

- *Pitanja uređena u Zakonu o obligacionim odnosima koja su relevantna samo za privredne subjekte*

U osobenosti koje se u Zakonu o obligacionim odnosima vezuju samo za privredne subjekte spadaju odredbe ZOO koje po prirodi stvari ne mogu biti primjenjene u vanprivrednim odnosima odnosno odnosima između neprivrednika.

Tako se, na primjer, načelo zabrane stvaranja i iskorištavanja monopolskog položaja¹²⁵ i načelo primjene dobrih poslovnih običaja¹²⁶ i odredba o zaključenju ugovora ćutanjem ponuđenog¹²⁷, primjenjuju samo na privrednike.

Samo na privrednike i to samo one koji imaju status pravnog lica se odnosi zakonska odredba da "pravno lice može zaključivati ugovore u pravnom prometu u okviru svoje pravne sposobnosti."¹²⁸ Slično prethodnoj i odredba čl.55 st.1 ZOO odnosi se samo na pravna lica, pri čemu se prvenstveno misli na preduzeća odnosno privredna društva kao načešće pravne subjekte koji nastupaju u pravnom prometu.

Osim toga zakonske odredbe kojima su uređeni pojedini privredni ugovori (ugovor o komisionu, o uskladištenju, o kreditu i slično) od značaja su samo za privrednike, ali ne i za građane, dok s druge strane postoje pojedine zakonske odredbe koje se u načelu ne mogu primjeniti u odnosima između privrednika, kakav je slučaj, na primjer, sa odredbama o prekomjernom oštećenju (*laesio enormis*).¹²⁹ Ne može se tvrditi da se ovaj pravni institut ne odnosi i na privredne ugovore, ali isto tako treba naglasiti da će u praksi biti veoma rijetki slučajevi kada bi se oštećena strana koja je ujedno i privrednik mogla osnovano pozvati na *laesio enormis*. Da bi u tome imala uspjeha, oštećena strana koja se pozvala na prekomjerno oštećenje morala bi da dokaže da u vrijeme zaključenja ugovora nije znala niti da je mogla znati za nesrazmjernu između svoje obaveze i obaveze druge ugovorne strane, jer je u našem pravu prihvaćeno tzv. subjektivno shvatanje prekomjernog oštećenja. Iz navedenog razloga, neki naši pravni pisci, s razlogom postavljaju pitanje kako bi se moglo prihvatiti tvrdnja nekog privrednog društva koje se, na primjer, bavi djelatnošću koja ima za predmet svakodnevni promet robe ili usluga, da je u zabludi u pogledu vrijednosti prestacija ugovornih strana. Kako to mogu biti samo vrlo rijetki slučajevi u praksi, onda ako neko trgovačko privredno društvo prodaje svoju robu po nesrazmjerno niskoj cijeni u odnosu na prestaciju druge strane, takav oštećeni i ne zaslužuju pravnu zaštitu. Sa toga aspekta posmatrano, odredbe o prekomjernom oštećenju nisu od značaja za odnose između privrednika.¹³⁰

- *Slučaj kada se jedna jedinstvena zakonska odredba koja važi za sve ugovorne odnose ne može na isti način primjeniti kada su pitanju odnosi između privrednika i kada su u pitanju odnosi između neprivrednika.*

¹²⁵ Vidi čl.14 ZOO

¹²⁶ Vidi čl.21 ZOO

¹²⁷ Vidi čl.42 ZOO

¹²⁸ Vidi čl.54 st.1 ZOO

¹²⁹ Vidi čl.139 ZOO

¹³⁰ I.Jankovec u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (1995), 57

U literaturi se za ovakvu situaciju kao primjer navodi zakonska odredba koja uređuje institut nemogućnosti ispunjenja, u tom smislu da ono što je sa aspekta ispunjenja nemoguće za nestručnjaka, ne mora biti nemoguće za stručnjaka. Ističe se da "...u tom pogledu nemogućnost ispunjenja treba posmatrati u tesnoj vezi sa pravilima o pažnji koju dužnik mora pokazati prilikom ispunjenja ugovorne obaveze."¹³¹

Forma ugovora u privredi

U načelu, ugovori u privredi su neformalni. Za zaključenje i perfekciju ugovora, po pravilu, ne traži se od ugovornika da svoju volju izraze u nekoj posebnoj zakonom propisanoj formi. Štaviše, nije potrebno ni da izjave volje daju na isti način, što bi značilo da jedan od ugovornika, svoju volju za zaključenje ugovora može da izrazi pismeno, a drugi usmeno. Forma, prema tome, nije uslov punovažnosti ugovora, već je za perfekciju ugovora dovoljna saglasnost volja ugovornih strana. To bi bilo pravilo. Međutim, pravna sigurnost i zaštita interesa pravnih subjekata (fizičkih ili pravnih lica) u prometu, olakšanje dokazivanja postojanja ugovora, kao i interes samog društva u cjelini, nekada zahtijeva da se od ovoga pravila odstupi i propiše da se neki od ugovora u privredi moraju zaključiti u zakonom određenoj formi. U najvećem broju slučajeva riječ je o pismenoj formi.

Zakon o obligacionim odnosima sadrži znatan broj ugovora u privredi za koje propisuje pismenu formu. Riječ je ugovoru o prodaji sa obročnim otplatama cijene¹³²; ugovoru o građenju¹³³; ugovoru o trgovinskom zastupanju¹³⁴; ugovoru o angažovanju ugostiteljskih kapaciteta¹³⁵; ugovoru o osiguranju¹³⁶; ugovoru o jemstvu¹³⁷ i ugovoru o kreditu.¹³⁸

O UGOVORIMA O PROMETU ROBE I USLUGA

Pojam ugovora o prometu robe i usluga

Zakon o obligacionim odnosima ne sadrži definiciju *ugovora o prometu robe i usluga*, ali ovaj pojam nije nepoznat u pisanim izvorima našeg obligacionog prava.

Naime, gotovo identičan pojam je, u naše obligaciono pravo uveden Opštim uzansama za promet robom pod nazivom "*poslovi prometa robom*". Poslovima prometa robom u smislu ovih uzansi smatraju se pored kupovine i prodaje robe, zamena robe, kao i poslovi posredništva, zastupništva, komisiona, prevoza, otpremništva (špedicije), uskladištenja i osiguranja."¹³⁹

Pokušaji određivanja pojma ugovora o prometu robe i usluga mogu se naći i u pravnoj teoriji obligacionog prava.

¹³¹ Ibidem, 58; Vidi čl.137 st.1 ZOO;

¹³² Vidi čl.543 ZOO

¹³³ Vidi čl.630 st.2 ZOO

¹³⁴ Vidi čl.791 ZOO

¹³⁵ Vidi čl.886 ZOO

¹³⁶ Vidi čl.901 s.1 ZOO

¹³⁷ Vidi čl.998 ZOO

¹³⁸ Vidi čl.1066 st.1 ZOO

¹³⁹ Vidi Uzansu br.1 st.4 Opštih uzansi za promet robom objavljene 07.04.1954 godine (*Službeni list FNRJ* br.15/54)

Prema jednoj od definicija, ugovorima o prometu robe i usluga se smatraju ugovori koji imaju privredni značaj i to ugovori o kupoprodaji, o razmjeni robe i proizvoda, o uskladištenju robe, ugovori o komisionu, o nalogu, o trgovačkom zastupanju, o posredovanju, o otpremanju robe (špediciji), o kontroli robe i usluga, kao i ugovori o turističkim uslugama¹⁴⁰. Izražava se mišljenje da se potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga odnose na pokretne, ali ne i na nepokretne stvari, "...jer bi se u potonjem slučaju radilo o takvom privrednom poslovanju određenih organizacija koje se bave prodajom nekretnina odnosno izgradnjom zgrada, koja potraživanja ne bi spadala pod ovdašnji trogodišnji rok zastare."¹⁴¹ Naknadom za izdatke učinjene u vezi sa ugovorima o prometu robe i usluga podrazumjevaju se izdaci direktno vezani za ispunjenje ugovora ako ne ulaze u cijenu robe ili usluga, dok se naknadom u smislu čl.374 st.1 ZOO ne smatraju izdaci za prevoz, otpremanje, osiguranje i slično.

Prema drugoj definiciji, ugovorima o prometu robe odnosno poslovima robnog prometa se smatraju *"oni tipični, uobičajeni ugovori, koji se sklapaju u velikom broju u robnom prometu, a u cilju razmene robe, čije sklapanje i izvršavanje po pravilu sačinjavaju redovan predmet delatnosti određenih privrednih organizacija, odnosno organizacije u privredi bave se tim poslovima "u vidu zanimanja" (profesionalno)."*¹⁴²

Pravilno razumjevanje značenja sintagme "ugovori o prometu robe i usluga" zahtjeva bliže razjašnjenje navedenih pojmova i njihovog međusobnog odnosa.

Pojam robe

Prema shvatanju koje se pretežno zagovara u našoj pravnoj nauci, pod **"robom"** kao jednom od elemenata sintagme "ugovori o prometu robe i usluga" podrazumjevaju se prvenstveno ***lako prenosive stvari*** koje su namjenjene tržištu i koje su podobne za tržište, pri čemu se naročito misli na sve *tjelesne pokretne stvari* uključujući tu vodu, paru i gas, pa i hartije od vrijednosti, kao i stvari kao što su, na primjer, električna, toplotna i druge vrste energije koje se ne smatraju pokretnim stvarima, ali su u prometu izjednačene sa njima.¹⁴³ Imajući u vidu da se promet hartijama od vrijednosti pravno uređuje odvojeno od prometa ostalih tjelesnih stvari, možemo reći da se robom u smislu sintagme "ugovori o prometu robe i usluga" ipak smatraju samo pokretne tjelesne stvari i one koje su sa njima izjednačene.

Iz ovakvog shvatanja, prema kojem se samo pokretne i lako prenosive tjelesne stvari smatraju robom bi slijedilo da se nepokretnosti ne smatraju "robom" u smislu sintagme "ugovori o prometu robe i usluga", te da prometovanje navedenih stvari ne ulazi u pojam "prometa robe i usluga".

Smatramo da se ovako usko shvatanja pojma robe ne bi moglo prihvatiti, pogotovo kada se ima u vidu da su određene nepokretne stvari, kao što su, na primjer, stanovi i po-

¹⁴⁰ V.Gorenc, 499

¹⁴¹ Ibidem; B.Vizner, 1321,

¹⁴² V.Kapor, S.Carić, 22-23

¹⁴³ V.Kapor, S.Carić, 85; V.Gorenc, 499; B.Vizner, 1321

slovni prostori koji se grade za tržište, predmet masovnog i učestalog prometa. Izgradnja i prodaja stanova i poslovnih prostora za tržište je predmet osnovne i redovne djelatnosti brojnih privrednih subjekata - građevinskih i trgovinskih firmi koje obavljaju privrednu djelatnost. Nema sumnje, da i ove tjelesne stvari, iako nepokretne, predstavljaju robu koja je predmet stalnog prometa na tržištu.

Pojam usluga

Pod **„uslugama“** kao elementom sintagme „ugovori o prometu robe i usluga“ podrazumjevaju se one aktivnosti odnosno faktičke i pravne radnje koje preduzimaju fizička ili pravna lica u okviru ili izvan okvira registrovane privredne djelatnosti kao jedna ugovorna strana (davalac usluge), a za koje je korisnik, kao druga ugovorna strana (naručilac), dužan da plati naknadu. Zavisno od vrste aktivnosti koja se preduzima i registrovane djelatnosti davaoca, usluge mogu biti veoma različite. U tom smislu, usluge koje su predmet ugovora o prometu mogu biti, na primjer, finansijske, građevinske, bankarske, ugostiteljske, posredničke, otpremničke, prevoznice, advokatske, ljekarske itd.

Pojam prometa

Pod **„prometom“** se u smislu sintagme „promet robe i usluga“, podrazumjeva kontinuirana cirkulacija stvari, odnosno robe na određenom prostoru (tržištu), u smislu njenog prijenosa od imaoca (proizvođača, trgovca i slično) - do potrošača, koja se odvija i olakšava uz pomoć niza osnovnih ili pomoćnih pravnih poslova koje privrednici zaključuju u obavljanju ili u vezi sa obavljanjem privrednih djelatnosti koje čine predmete njihovog redovnog poslovanja.

Sintagma **„ugovori o prometu robe i usluga“** povezuje pojam **„prometa“** i pojmove

„roba“ i **„usluga“** i to sa aspekta njihove cirkulacije na tržištu. Poslovi robnog prometa, odnosno, ugovori o prometu roba i usluga su, kao što je to već ranije rečeno, potrebni da bi roba dospjela od njenog imaoca (proizvođača, trgovca i slično) - do potrošača. Ovaj prijenos (promet) se rijetko odvija direktno između proizvođača i krajnjeg potrošača, već se roba, po pravilu, putem raznih posrednika (trgovaca) može preprodavati i prerađivati, sve dok ne dodje do krajnjeg potrošača. Da bi se promet realizovao u korist krajnjeg potrošača, nužno je, pored ugovora o prodaji zaključiti i druge ugovore pomoću kojih se omogućava ovaj transfer i cirkulacija robe na tržištu. U iznesenom smislu, pored ugovora o prodaji robe, a u cilju njegovog izvršenja odnosno dospijea robe do krajnjeg potrošača, zaključuju se i brojni drugi, po svojoj prirodi ugovori o uslugama, koji imaju za cilj da ovaj transfer omoguće i olakšaju (ugovor o trgovačkom posredovanju, o trgovačkom zastupanju, o prevozu, o uskladištenju, o komisijonu, o kontroli robe, o osiguranju robe i drugi).¹⁴⁴

Osim ovih akcesornih ugovora o uslugama koji omogućavaju realizaciju ugovora o prodaji ili razmjeni robe, u poslove prometa spadaju i samostalni ugovori o uslugama čiji

¹⁴⁴ Tako V.Kapor, S.Carić, 22

je predmet isključivo jedna ili više određenih usluga. Takvi ugovori mogu imati pravnu prirodu ugovora u privredi ako se usluga pruža u granicama registrovane privredne djelatnosti, ali i prirodu građanskopravnog ugovora, ako je riječ o usluzi koja se pruža izvan granica privredne djelatnosti davaoca usluge. Takav je slučaj sa ugovorom o građenju, ugovorom o ugostiteljskim uslugama, ugovorom o prevozu putnika, ugovor o bankarskim uslugama i slično. Tako, na primjer, prema nekim autorima, radiće se o ugovoru u privredi koji je istovremeno i ugovor o prometu usluga, ako je riječ o tzv. bankarskim uslugama kao što je, na primjer, odobravanje kredita, pa čak i onda kada je jedna od ugovornih strana u ugovoru o kreditu privredni subjekat (banka), dok je korisnik kredita fizičko lice, (jednostranački privredni ugovor).¹⁴⁵

Ugovor o zdravstvenim uslugama i ugovor o advokatskim uslugama jesu ugovori o prometu usluga, ali nisu privredni, već građanskopravni ugovori, “pošto je svrha takvih usluga izvan uže shvaćene privredne “lukrativnosti”, čak i ako bi bili teretni, kao što to najčešće jesu.”¹⁴⁶

Zastarjelost potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga

Predmet regulisanja zakonske odredbe iz čl.374 ZOO jeste posebni, kraći, trogodišnji rok za zastarjelost međusobnih potraživanja pravnih lica iz ugovora o prometu robe i usluga, kao i potraživanja naknade štete za izdatke učinjene u vezi sa tim ugovorima, što znači da se navedena zakonska odredba ne može primjeniti na potraživanja iz ugovora o prometu robe i usluga koja bi se odnosila na isporučenu robu, izvršeni rad ili uslugu pravnog lica nekom drugom subjektu prava koje nema svojstvo pravnog lica, kao što su, na primjer, fizička lica koja ne obavljaju nikakvu privrednu djelatnost ili imaoći radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost. U takvom slučaju, potraživanje pravnog lica iz ugovora o prometu roba i usluga ne zastarjeva u ovom, posebnom zastarnom roku od tri godine predviđenom u čl.374 ZOO, već u opštem roku za zastarjelost potraživanja iz čl.371 ZOO koji iznosi 10 godina, ako zakonom nije određen neki drugi rok zastarjelosti.¹⁴⁷ Valja posebno napomenuti da se ovo zakonsko rješenje bitno razlikuje od rješenja koje je postojalo prije stupanja na snagu ZOO. Naime, prema odredbi čl.17 st.1 Zakona o zastarelosti potraživanja bio je predviđen rok od tri godine za zastarjelost uzajamnih potraživanja iz ugovora o prometu roba i usluga između “društvenog pravnog lica i samostalnih zanatlija i drugih držalaca radnji kao građanskih lica.

Smisao sintagme “međusobna potraživanja pravnih lica iz ugovora o prometu robe i usluga” sadržane u čl.374 st.1 ZOO ne podrazumjeva da potraživanja pravnih lica iz navedenih ugovora moraju biti uzajamna i da potiču iz uzajamnih poslova, već je za primjenu roka zastarjelosti iz pomenute zakonske odredbe “...dovoljno da iz poslovnih odnosa ovih subjekata jedni duguju, a drugi potražuju (primjer, jedna trgovinska organizacija udruženog rada na veliko prodaje drugoj organizaciji na malo robu, a ova je nije isplatila u roku predviđenom ugovorom).”¹⁴⁸

¹⁴⁵ Opširnije, J.Salma (2010), 53

¹⁴⁶ Ibidem

¹⁴⁷ Više o tome vidi kod B.Vizner B, 1321

¹⁴⁸ S.Živković (1980), “Zastarelost potraživanja u našem pravu” – *Priručnik za primenu u praksi, Privredno pravni priručnik*, Beograd,17; Vidi i odluku Saveznog vrhovnog suda Rev-1816/60 od

Razgraničenje pojmova “ugovor u privredi”, “ugovor o prometu robe i usluga”, “građanskopravni ugovor”

Pojmovi “ugovori u privredi” i “ugovori o prometu robe i usluga” nemaju isto značenje i ne treba ih poistovjećivati,¹⁴⁹ već jedne od drugih jasno razgraničiti. Prema jednom mišljenju pojam ugovora u privredi je širi od pojma ugovora o prometu roba i usluga iz razloga što pored onih osnovnih i tipičnih uobičajenih ugovora koji se zaključuju u velikom broju u cilju razmjene robe i u okvirima registrovanih djelatnosti ugovornika, “...obuhvata i druge ugovore koji se u privredi obavljaju (zaključuju, primj. autora) u vezi sa vršenjem osnovne privredne djelatnosti (profesije), kao i ugovore novčanog prometa u privredi.”¹⁵⁰

Pojam privrednih ugovora podrazumjeva da tzv. privredni subjekti (preduzeća tj. privredna društva i druga pravna lica koja obavljaju privrednu djelatnost, te imao ci radnji i drugi pojedinci koji u vidu registrovanog zanimanja obavljaju neku privrednu djelatnost) takve ugovore zaključuju između sebe i to u obavljanju djelatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.

Upoređujući pojmove, *građanskopravni ugovor*, *ugovor u privredi* i *ugovor o prometu robe i usluga*, možemo zaključiti da pojam “*ugovor o prometu robe i usluga*” obuhvata, ne samo ugovore koje privredni subjekti među sobom zaključuju “...u obavljanju djelatnosti koje sačinjavaju predmete njihovog redovnog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima”, nego i tzv. *potrošačke ugovore*, koje kupci, kao fizička lica, van svoje privredne djelatnosti, a radi zadovoljenja svojih svakodnevnih potreba zaključuju sa fizičkim ili pravnim licem koje kao prodavac djeluje u okviru svoje privredne djelatnosti. Postavlja se pitanje da li oni spadaju u ugovore u privredi ili u građanskopravne ugovore? Suprotno rezonovanju nekih naših pravnih pisaca koji ovakve ugovore smatraju jednostranačkim privrednim ugovorima,¹⁵¹ smatramo da se potrošački ugovori ne mogu svrstati u ugovore u privredi, nego u građanskopravne ugovore, jer ni po subjektivnom, niti objektivnom kriterijumu, ne ispunjavaju uslove iz čl. 25 st. 2 ZOO.

Osim toga, imajući u vidu sve razvijenije i masovnije pravne poslove koji se u svrhu zadovoljenja ličnih potreba ugovornika zaključuju između samih fizičkih lica van njihove eventualne privredne ili profesionalne djelatnosti (na primjer, kupovina i prodaja između pojedinaca na robnim pijacama, putem interneta i slično), smatramo da se i ovim pravnim poslovima kao ugovorima građanskog prava (građanskopravnim ugovorima), u širem smislu, vrši promet robe i usluga.

04.11.1960 i odluku Vrhovnog suda Hrvatske br. GŽ-1774/64 od 27.11.1964 godine – navedeno prema A. Raspor (1982), “Zastara”. *Informator*, Zagreb, 85

¹⁴⁹ Vidi odluku Vrhovnog suda Federacije BiH, Pž-314/99 od 25.07.2000, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH br. 2/2000, odl. br. 37 – navedeno prema H. Hajdarević, H. Tajić, V. Simović (2011), *Zakon o obligacionim odnosima – tri decenije sudske prakse*, Knjiga 1, Privredna štampa, Sarajevo, 881, sentenca br. 33

¹⁵⁰ Tako V. Kapor, S. Carić, 22

¹⁵¹ J. Salma (2010), 53

Značaj razlikovanja građanskopravnih ugovora i ugovora u privredi za ocjenu i razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova, kao i za primjenu pravila o postupku koja su sadržana u važećim procesnim zakonima.

Pravilna ocjena i spoznaja ključnih razlika između građanskopravnih ugovora od ugovora u privredi je od izuzetnog značaja za pravilnu primjenu materijalnog ugovornog obligacionog prava u svakom konkretnom slučaju, za razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova, kao i za pravilnu primjenu pravila o postupku koja su sadržana u važećim procesnim zakonima.

Između objektivnog i subjektivnog kriterijuma u određivanju pojma „ugovora u privredi“, s jedne strane, te kauzalnog (objektivnog) i personalnog (subjektivnog) kriterija za ocjenu razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova, s druge strane, uočavaju se mnoge sličnosti koje nisu slučajne, što nam potvrđuje da se njihovo zajedničko porijeklo upravo nalazi materijalnom pravu, tačnije u pojmovima „posao robnog prometa“ i „ugovor robnog prometa“ „ugovor u privredi“, sadržanima u Opštim uzansama i važećem Zakonu o obligacionim odnosima.

Ono što je rečeno za promet robe, važi i za promet usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, tako da će se uvijek raditi o sporovima povodom prava i obaveza po osnovu navedenog prometa ukoliko su kumulativno zadovoljeni objektivni i subjektivni kriterijum kod određivanja pojma ugovora u privredi.

„Međusobni privredni odnosi“ iz čl.433b t.3 ZPP¹⁵² su u stvari međusobni pravni odnosi povodom prometa robe, usluga i prava između subjekata navedenih u čl.33 t.a Zakona o sudovima.¹⁵³

Dakle, da bismo nekom sporu dali kvalifikaciju spora „koji se odnosi na prava i obaveza po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, te prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira“, potrebno je da se prije svega ispuni tzv.personalni (subjektivni kriterijum) za ocjenu i razgraničenje nadležnosti, što znači da je potrebno da u takvom sporu participiraju kao suprostavljene stranke:

- pravna lica;
- fizička lica koja u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavljaju privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja;
- pravno lice, s jedne strane i fizičko lice, s druge strane koje u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja.

Pod pravnim licima u smislu subjektivnog kriterija podrazumjevamo, kako ona koja nisu upisana u odgovarajući sudski registar (republika, federacija, kanton, jedinica lokalne

¹⁵² Zakon o parničnom postupku (*Službeni glasnik Republike Srpske* br.58/2003, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, 61/13)

¹⁵³ Zakon o sudovima (*Službeni glasnik Republike Srpske* br. 37/ 2012, 14/14, 44/15, 39/16, 100/17)

samouprave i slično), tako i privredna društva i druga pravna lica koja se upisuju u sudski registar, uključujući tu i pravna lica koja se finansiraju iz budžeta.

Pod fizičkim licima u smislu subjektivnog kriterija podrazumjevamo fizička lica koja u svojstvu samostalnog preduzetnika i u drugom svojstvu obavlja privrednu ili drugu registrovanu djelatnost u vidu osnovnog ili dopunskog zanimanja. U pojmu samostalnog preduzetnika, po našem mišljenju, sadržan je pojam imaoća radnje odnosno drugog pojedinca u smislu čl.433b t.3ZPP.

Osim toga, da bismo konkretnom sporu dali kvalifikaciju spora „koji se odnosi na prava i obaveza po osnovu pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama, te prava i obaveze proistekle iz vrijednosnih papira“, potrebno je da se ispuni i tzv. kauzalni (objektivni) kriterijum koji se tiče samog predmeta spornog pravnog odnosa. Potrebno je, dakle, da sporna prava i obaveze imaju svoje ishodište (osnov) u pravnom odnosu (na primjer, jednom ili više ugovora u privredi) koji je nastao među suprotstavljenim stranama u vršenju djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja ili je u vezi sa tim djelatnostima.

U vezi sa prethodnim izlaganjima i pravilnom primjenom kauzalnog kriterijuma, treba objasniti i pojam „privrednog odnosa“ koji zakonodavac upotrebljava u čl.433b t.3 ZPP.

Naime, pojam „privrednog odnosa“ ne treba ni suviše usko tumačiti i shvatiti ga isključivo kao pravni odnos po osnovu „pravnog prometa robe, usluga, vrijednosnih papira, vlasničkih i drugih stvarnih prava na nekretninama“ misleći pri tome na tipične ugovore robnog prometa, kao što je, na primjer ugovor o prodaji robe, ugovori čiju su predmet vrijednosni papiri (mjenica i ček, akcije, založnice) ili pak ugovore o prometu usluga, čiju su predmet tzv.trgovinske usluge, kao što je na primjer, trgovinsko posredovanje i zastupanje, skladištenje, prevoz, špedicija i druge), već i kao pravni odnos povodom raspolaganja pokretnim i nepokretnim stvarima, kao što je na primjer davanje stvari u zakup ili poslug¹⁵⁴, pod uslovom da se isti zaključuju u vršenju privredne ili druge registrovane djelatnosti koja čini predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim djelatnostima.

Upravo na takve odnose, odnosno djelatnosti, misli zakonodavac kada u odredbi čl.433b t.3 ZPP upotrebljava termine „privredni odnos“, „međusobni privredni odnos“ i „privredna djelatnost“.

ZAKLJUČAK

Iz prethodnih izlaganja smo vidjeli da je pravilno razumjevanje i razgraničenje pojmova i obilježja građanskopravnih i privrednih ugovora od izuzetnog značaja za pravilnu primjenu materijalnog ugovornog obligacionog prava u svakom konkretnom slučaju, za razgraničenje stvarne nadležnosti građanskih i privrednih sudova, kao i za pravilnu primjenu pravila o postupku koja su sadržana u važećim procesnim zakonima.

¹⁵⁴ „Spor povodom ugovora o poslugi između pravnih subjekata spada u nadležnost privrednog suda“ - Odluka Vrhovnog suda Republike Crne Gore br.69/95 od 16.01.1995 godine objavljena u knjizi *Najnovija sudaka praksa iz parničnog postupka*, priredili T.Krsmanović i Ž.Bogdanović (1999), 24, sentenca br.50, Beograd

Zbog toga izučavanje i pravovremeno uočavanje sličnosti i razlika između građanskih i privrednih ugovora bez svake sumnje doprinosi uspjehnosti u rješavanju brojnih spornih ugovornih odnosa kao i vladavini prava u najširem smislu.

U radu smo se posebno osvrnuli na dobre i manjkave strane principa jedinstvenog regulisanja ugovornih obligacionih odnosa, te ukazali na nužne zakonodavne intervencije i prijeko potrebne novele u našem obligacionom ugovornom pravu. Pri tome se naročito misli na sveobuhvatno uređenje pojma građanskopravnih ugovora koje, za razliku od zakonskog definisanja pojma ugovora u privredi, za sada ne postoji u Zakonu o obligacionim odnosima. Intervencija je nužna i u pogledu objašnjenja zakonskih termina "ugovori u privredi" i "ugovori o prometu robe i usluga" s posebnim naglaskom na značenje i doseg upotrebljenih pojediničanih pojmova "roba", "promet" i "usluga".

LITERATURA:

- Antonijević Zoran (1986), *Privredno pravo*, Beograd
- Babić Ilija (2018), *Leksikon obligacionog prava*, JP Službeni glasnik, Beograd,
- Balog Nikola (1952), *Poslovi privrednog prava*, Naučna knjiga, Beograd
- Blagojević Borislav (1952), *Građanskopravni obligacioni ugovori*, II izdanje, Univerzitet u Beogradu. Naučna knjiga, Beograd
- Gorenc Vilim (1998), *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, RRiF Plus, Zagreb
- Hajdarević Hajro, Tajić Haso, Simović Vladimir (2011), *Zakon o obligacionim odnosima – tri decenije sudske prakse*, knjiga 1, Privredna štampa, Sarajevo
- Jakovljević Marija (2019), "Ugovori u privredi i njihova forma", *Pravo - teorija i praksa*, br.1-03/19, Novi Sad
- Jankovec Ivica (1978), „Ugovori u privredi prema Zakona o obligacionim odnosima“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br.3-4/78
- Jankovec Ivica (1999), *Privredno pravo*, JP Službeni list SRJ, Beograd
- Kapor Vladimir, Carić Slavko (2000), *Ugovori robnog prometa*, Centar za privredni konsalting, Novi Sad,
- Milenović Dara (1987), *Privredni ugovori*, Beograd
- Goldštajn Aleksandar (1980), *Privredno ugovorno pravo*, Informator, Zagreb
- Perović Slobodan (1980), *Obligaciono pravo*, Privredna štampa, Beograd
- Perović Slobodan (1996), "Skica za jedan portret", predgovor za knjigu *Obligacije i ugovori – Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, NIU Službeni list, Beograd
- Pravna enciklopedija* 2, grupa autora, Savremena administracija, Beograd,
- Pravni leksikon* (2007), grupa autora, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
- Radojičić Spasoje (1926), *Osnovi trgovačkog prava Kraljevine Srbije*, Geca Kon, Beograd
- Salma Jožef (2010)., "Građanskopravni i trgovinski ugovori", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, XLIV- 2,2010
- Salma Jožef (1988), *Obligaciono pravo*, Naučna knjiga, Beograd
- Schmidt Karsten (1982), *Handelsrecht*, Köln
- Slavnić Jovan (1979), *Ugovori u privredi*, Naučna knjiga, Beograd
- Slavnić Jovan u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (1995), II knjiga, Beograd
- Stražnicki Milorad (1926), *Predavanja iz trgovačkog prava*, Zagreb
- Raspor Andrija (1982), *Zastara*, Informator, Zagreb
- Rašović Zoran (1983)., „Odstupanja od načela jedinstvenog regulisanja u ZOO“, *Naša zakonitost*, br.2/83.

Veljković Dragoslav (2000), *Ugovori u privredi sa sudskom praksom, primerima ugovora i tužbama za ostvarivanje prava iz tih ugovora*, I izdanje, Poslovni biro, Beograd

Viley Michael (2001), *Rimsko pravo*, Beograd, Plato

Vizner Bertold (1978), *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, Knjiga 1, samostalno izdanje, Zagreb

Živković Sreten (1980), "Zastarelost potraživanja u našem pravu" – *Priručnik za primenu u praksi*, Privredno pravni priručnik, Beograd

Prof. Slobodan Stanišić Ph.D

Attorney and Associate Professor at the Faculty of Legal Sciences of the Pan-European University APEIRON in Banja Luka; e-mail: slobodan.n.stanisic@apeiron-edu.eu

About Civil and Commercial Contracts

Summary: The presentation presented the concept and characteristics of civil and economic contracts, as is the necessity of their distinction from the aspect of the application of material and procedural rights. They are analysed and compared to the solutions in terms of regulating contract contracts in the light of two opposing theoretical settings – monist, which believes that it should not be separated by civil and economic contracts and the dualist, which finds that the contracts in the economy are completely separate from the civil society contract, which is why it should be separately regulated in a special trade code, which, apart from the status and static, would contain a dynamic part concerning the contract in the economy. We looked at the criteria for determining the terms of the contract of civil rights and the economy contract, and highlighted the characteristics that make them different.

Special attention is given to the notion of contract on the turnover of goods and services that have been referred to in the general deposits for trade goods, in addition to purchasing and selling of goods, replacement of goods, and business intermediation, advocacy, commissions, transportation, freight forwarding, storage and insurance. "

Keywords: civil law contracts, commercial contracts, freight contracts.